JENN
Training and Consultancy
The path to enlightened education

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

GEOGRAFIE

GRAAD 12

LENTESKOOL

ONDERWYSER & LEERDER HANDLEIDING

2026

Scan om die video lesse te kyk!

JENN
Training and Consultancy
The path to enlightened education

ONDERWERP: GEOGRAFIE

GRAAD 12

2026 LENTEKLASSE

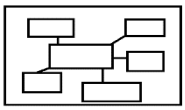
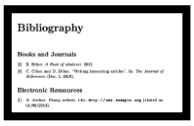
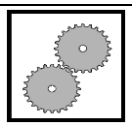
ONDERWYSER- EN LEERDERINHOUDHANDLEIDING

Lenteskoolonderwerpe
Klimaat en weer
Landelike nedersettings
Ekonomiese geografie
Kaartwerk

INHOUD **BLADSY**

ONDERWERP 1: o Eksamenriglyne en uitkomste o Belangrike terme en definisies o Voorbeelde. o Aktiwiteite	**4 - 28**
ONDERWERP 2: o Eksamenriglyne en uitkomste o Belangrike terme en definisies o Voorbeelde. o Aktiwiteite	**29 - 39**
ONDERWERP 3: o Eksamenriglyne en uitkomste o Belangrike terme en definisies o Kort notas en uitgewerkte voorbeelde. o Aktiwiteite	**40 - 67**

IKONBESKRYWING

 BREINKAART	 EKSAMENRIGLYN	 INHOUD	 AKTIWITEITE
 BIBLIOGRAFIE	 TERMINOLOGIE	 UITGEWERKTE VOORBEELDE	 STAPPE

GEOGRAFIE-EKSAMENWENKE

Vraestel **EEN** bestaan uit **Klimatologie**; **Geomorfologie** en **Kaartwerk**.

Vraestel **TWEE** bestaan uit **Nedersettingsgeografie**; **Ekonomiese Geografie** en **Kaartwerk.**

Leerders word aangemoedig om instruksies sorgvuldig te lees voordat hulle die vraestel beantwoord.

Instruksies verskaf belangrike inligting oor die lengte van antwoorde en om die eenheid in alle berekeningstappe aan te dui...

Om die onderrigwerkwoorde en belangrike aspekte van die vraag uit te lig, sal leerders help om die vraag korrek te interpreteer.

Geografiese kwessies word dikwels beoordeel, en deeglike voorbereiding is van kardinale belang. Leerders moet fokus op:

- KONSEPDEFINISIE
- Die oorsake en impakte
- beide negatiewe en positiewe impakte,
- Impak op menslike aktiwiteite (sosiaal en ekonomies) en die omgewing
- moontlike oplossings of volhoubare strategieë/maatreëls wat geïmplementeer moet word om hierdie kwessies te oorkom.

Paragraafskryf

- Kennis van paragraafskryfvaardighede is noodsaaklik.
- Leerders moet in volle sinne skryf en **NIE** kolpunte of puntvorm gebruik nie.
- Vier punte (indien nodig) moet verduidelik word(4x2) (8)
- Antwoorde vereis in die meeste gevalle 'n faktor en 'n kwalifikasie.
- Leerders moet die hoofonderwerp van die vraag, die instruksionele werkwoord, en die fokusareas van die vraag onderstreep of uitlig.
- Merk ten minste vier punte en brei dan elke punt uit.
- Leerders ken al die geografiese konsepte en definisies wat vereis word.

- Leerders moet 'n woordelys van terme/konsepte saamstel en 'n verduideliking van elkeen in hul notaboeke vir maklike verwysing.

EKONOMIESE GEOGRAFIE-EKSAMENRIGLYNE

1.1 Ekonomiese Geografie van Suid-Afrika

- Ekonomiese sektore – definisies en voorbeelde:
- Primêre
- Sekondêr
- Tersiêr
- Kwartêrner

- Bydrae van ekonomiese sektore tot die Suid-Afrikaanse ekonomie:
- Definisie, interpretasie van waarde en bydrae tot BNP en BBP
  Gebruik/Interpretasie van statistiese en grafiese inligting.
  Indiensneming (gekoppel aan verskillende sektore, interpretasie en toepassing)
- **Landbou**
  - Bydrae van landbou tot die Suid-Afrikaanse ekonomie
  - Kleinskaalse boerdery en grootskaalse boerdery: definisie, kenmerke en interpretasie
  - Hoofprodukte wat geproduseer word (definisie en voorbeelde) - tuismark en uitvoermark

LET WEL: Instruksie aan die begin van die afdeling oor Ekonomiese Geografie

ONDERSOEK	JAAR	VOORGESKREWE LANDBOUPRODUK
November 2026 **Mei/Junie 2027**	**2026/7**	**Mielies**

- Produksiegebiede op 'n kaart, identifikasie en interpretasie
- Pas faktore toe wat landbou in Suid-Afrika bevoordeel en belemmer op die bestudeerde produk.
- Bydrae van voorgeskrewe produkte tot die Suid-Afrikaanse ekonomie

Voedselsekerheid:

- Definisie van voedselsekerheid en voedselonsekerheid
- Belangrikheid van voedselsekerheid in Suid-Afrika
- Faktore wat voedselsekerheid in Suid-Afrika beïnvloed
- Strategieë om voedselsekerheid in Suid-Afrika te verbeter
- Gevallestudies wat verband hou met voedselsekerheid en voedselonsekerheid in Suid-Afrika.

Mynbou
- Bydrae van mynbou tot die Suid-Afrikaanse ekonomie
- Betekenis van mynbou vir die ontwikkeling van Suid-Afrika
- 'n Gevallestudie van een van Suid-Afrika se hoofminerale wat geproduseer is

Graad 12 opsommingsnotas 2026
LET WEL: Instruksie aan die begin van die afdeling oor Ekonomiese Geografie

ONDERSOEK	JAAR	VOORGESKREWE MINERAAL
November 2026 Mei/Junie 2027	**2026/7**	**Platinum**

- Ligging van mineraal, bestudeer dit op 'n kaart, identifikasie en interpretasie
- Pas faktore toe wat mynbou in Suid-Afrika bevoordeel en belemmer op die hoofmineraal hierbo
- Bydrae van voorgeskrewe mineraal tot die Suid-Afrikaanse ekonomie

Sekondêre en Tersiêre Sektore
- Suid-Afrika se kern-/hoofnywerheidsgebiede:
- Gauteng (PWV), Durban-Pinetown, Port Elizabeth-Uitenhage, Suidwes-Kaap
- Ligging van bogenoemde VIER kernnywerheidsgebiede op 'n kaart

ONDERSOEK	JAAR	VOORGESKREWE MINERAAL
November 2026 Mei/Junie 2027	**2026/27**	**Gauteng (PWV) Port Elizabeth/Uitenhage**

Tipes nywerhede (definisie, beskrywing, voorbeelde en kenmerke):
- Swaar en lig
- Grondstof-georiënteerd
- Markgeoriënteerd
- Ongebonde-nywerhede
- Alomteenwoordige nywerhede
- Brugnywerhede (Breek van massa)

Faktore wat industriële ontwikkeling in Suid-Afrika bevoordeel:
- Grondstowwe
- Arbeidsaanbod
- Watervoorsiening
- Energievoorsiening
- Vervoer
- Politieke ingryping
- Kompetisie
- Handel

Faktore wat industriële ontwikkeling in Suid-Afrika belemmer:

- Oorkonsentrasie
- Vervoer
- Lugbesoedeling
- Arbeidsaanbod
- Watervoorsiening
- Energievoorsiening
- Grondstowwe
- Politieke inmenging
- Kompetisie
- Handel

Strategieë vir Industriële Ontwikkeling

- Oorsig van apartheid se industriële ontwikkelingsstrategie:
- Die Goeie Hoop Plan

Oorsig van post-apartheid industriële ontwikkelingsstrategieë:

- Die Heropbou- en Ontwikkelingsprogram (RDP)
- Groei, Indiensneming en Herverdeling (GEAR)
- Industriële Ontwikkelingsones (IDZ's) en ruimtelike ontwikkelingsinisiatiewe (SDI's):
- Gevallestudies van twee Industriële Ontwikkelingsones (IDZ's) en Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe (SDI's):

ONDERSOEK	JAAR	NOS	ROI
November 2026 **Mei/Junie 2027**	**2026/27**	**Coega**	**Wilde kus**

Belangrike feite om op te fokus met betrekking tot die voorgeskrewe NOS's en ROI's

- Definisie en verskil tussen 'n NOS en ROI's
- Kaart wat die ligging van voorgeskrewe NOS's en ROI's wys
- Faktore wat die ligging van die voorgeskrewe NOS's en ROI's beïnvloed
- Belangrikste nywerheidsaktiwiteite
- Faktore wat die ontwikkeling van die voorgeskrewe NOS's en ROI's bevoordeel en belemmer
- Ekonomiese en sosiale impakte
- Gevallestudies om bogenoemde te illustreer

Die informele sektor

- Konsep van indiensneming in die informele sektor
- Kenmerke van indiensneming in die informele sektor
- Redes vir hoë indiensneming in die informele sektor in Suid-Afrika
- Uitdagings wat Suid-Afrika se informele sektor in die gesig staar
- Belangrikheid /Rol van die informele sektor in die ekonomie
- Strategieë om die informele sektor te versterk
- Gevallestudies om bogenoemde in die Suid-Afrikaanse konteks te illustreer

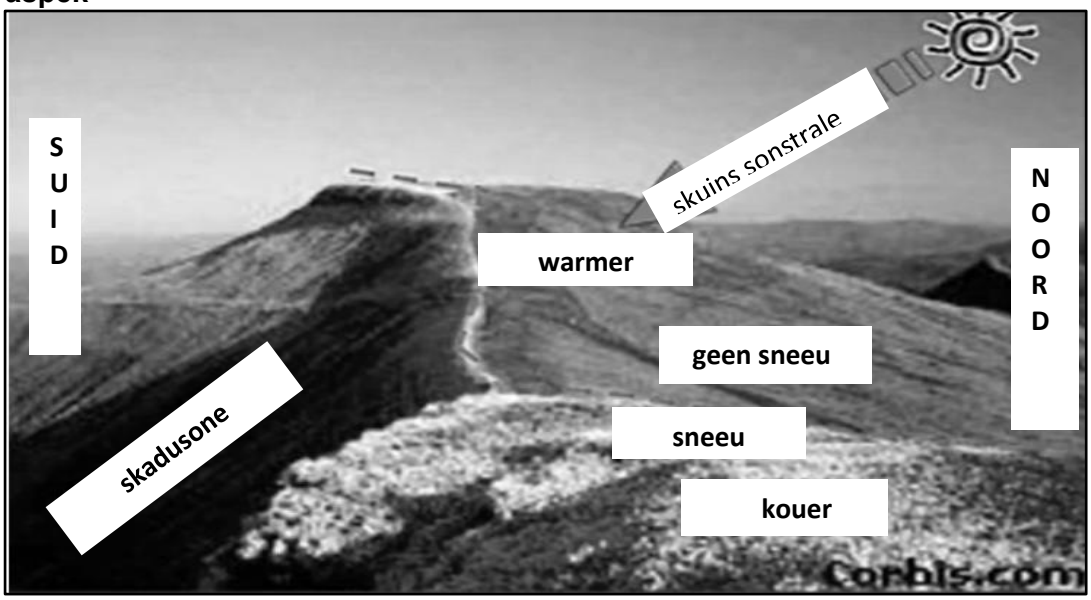
KLIMAAT EN WEER:

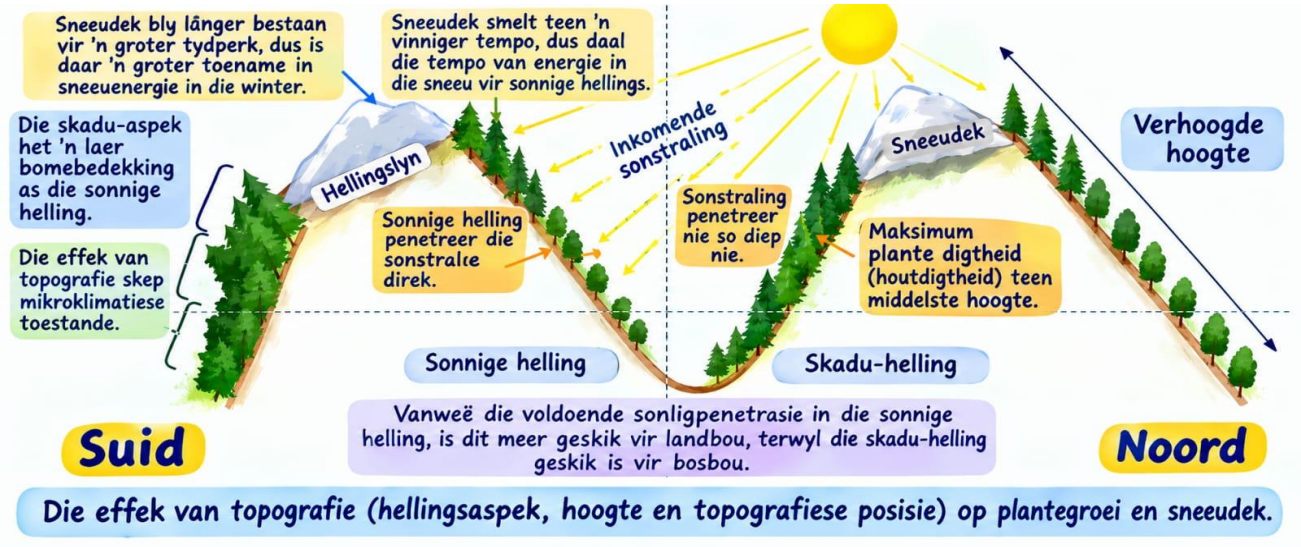
Valleiklimate en Stedelike hitte-eilande

Anabatiese wind	'n Plaaslike wind waai gedurende die dag langs teen die vallei op waai, as gevolg van warm lug wat opstyg.
Rypgordel	'n Gebied van koue lug wat doupunttemperatuur onder vriespunt aan die onderkant van die vallei bereik. Kan voorkom op helder, kalm winteraande.
Katabatiese wind	'n Plaaslike wind wat snags teen die helling van 'n vallei afwaai, as gevolg van koue wat afsak.
Mikroklimaat	Die klimaat van 'n klein area wat verskil van die klimaat van sy omgewing. Drie faktore dra by tot die vallei-mikroklimaat.
Skaduwee-sone	Die deel van die vallei of helling wat geen sonlig ontvang nie.
Helling-aspek	Verwys na die rigting waarheen 'n helling wys.
Temperatuur Inversie	'n Toename in temperatuur met hoogte eerder as die gewone afname
Termiese gordel	Warm luglaag halfpad op 'n vallei met koue lug onder as 'n gevolg van temperatuuromkering.
Opwaartse wind	'n Plaaslike wind wat gedurende die dag teen die kante van 'n vallei opwaai.
Suurreën	'n Vorm van neerslag wat suur is as gevolg van waterdruppels wat gasvormige besoedelingsmolekules oplos.
Albedo	Die hoeveelheid inkomende sonstraling (instraling) wat deur die Aarde se oppervlak weerkaats word.
Kondensasie Kerne	Stofdeeltjies, rook of sout waaraan waterdamp vasklou en waarop dit kondenseer. Ook genoem higroskopiese kerne.
Isoterme	'n Lyn op 'n kaart wat punte verbind met gelyke temperatuur.
Pluim/ rookkolom	Rook, stof, vuur of water is 'n groot hoeveelheid daarvan wat in 'n kolom in die lug opstyg.
Besoedeling	Die koepelvormige konsentrasie van besoedelde lug bo die sentrum van 'n stad of industriële gebied.
Besoedelings koepel	'n Massa besoedelde lug wat tydelik oor 'n area van die stad of nywerheid vasgevang is.
Rookmis	'n Mengsel van rook en mis
Stedelike klimaat	Klimaatstoestande spesifiek vir groot stedelike gebiede.
Stedelike hitte-eiland	Die temperatuur oor die stad is warmer as in die omliggende landelike gebied.

VALLEIKLIMAAT

Helling-aspek

Noord-georiënteerde hellings

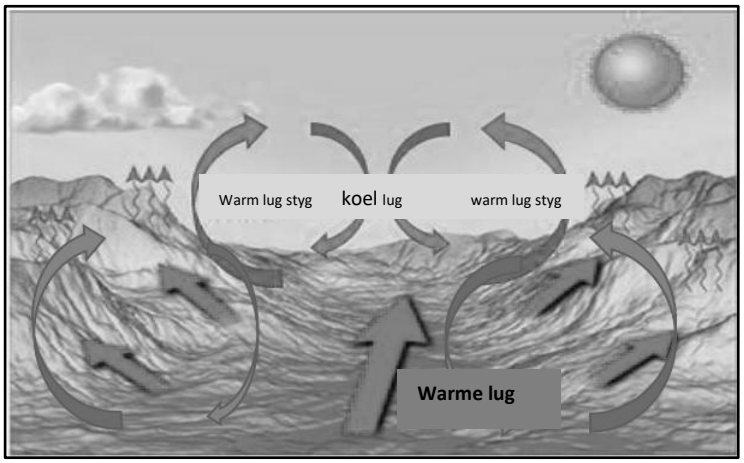
- Noord-gerigte hellings is warm, sonnig en droër
- Ontvang meer direkte sonstrale
- Kleiner oppervlak het verhit, dus warmer
- Gronde is warmer aangesien dit in die sonnige sone is.
- Boere moet 'n helling kies wat die beste geskik is vir sekere gewasse.
- Die warmer deel van die vallei word die termiese gordel genoem
- Die effek van aspekte is groter in die winter en op plekke verder van die ewenaar af

Suid- georiënteerde hellings

- Hellings wat suid wys, is koel, skaduryk en behou vog
- Gronde is koeler op die suidgerigte hellings as op die skaduwee-sone.
- Gebiede in die skaduwee-sone op die suidelike helling word slegs deur weerkaatsing verhit

Anabatiese en katabatiese winde

Anabaties

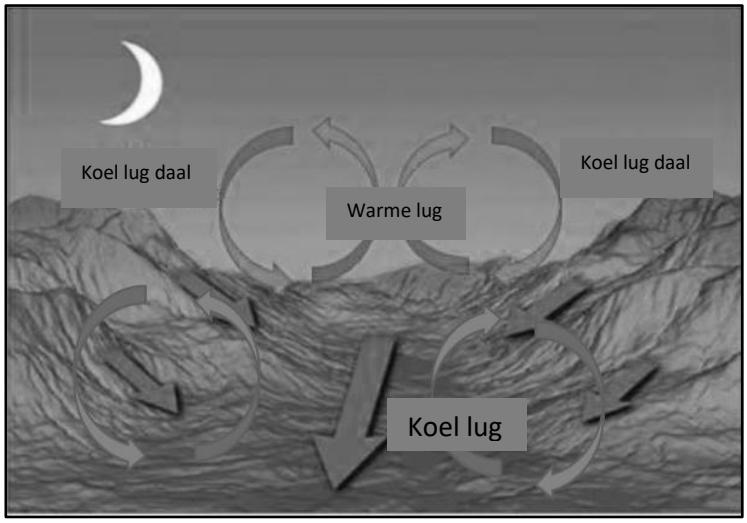
Die lug bo die hellings word warmer, word ligter en styg die hange van die vallei

Dit is 'n warm wind wat teen 'n steil helling of berghelling opwaai, aangedryf deur die verhitting van die helling deur insolasie

Vind gedurende die dag plaas wanneer die hange warm word as gevolg van insolasie.

Stygende lug verwyder enige besoedeling in die vallei na hoër hoogtes

Katabaties

Die lug bo die hange word koud en dig en sak af teen die vallei se kante

Dit is 'n wind wat hoë digte lug van 'n hoër hoogte afdra na onder as gevolg van die swaartekrag.

Vind snags plaas wanneer die hellings afkoel as gevolg van terrestriële straling.

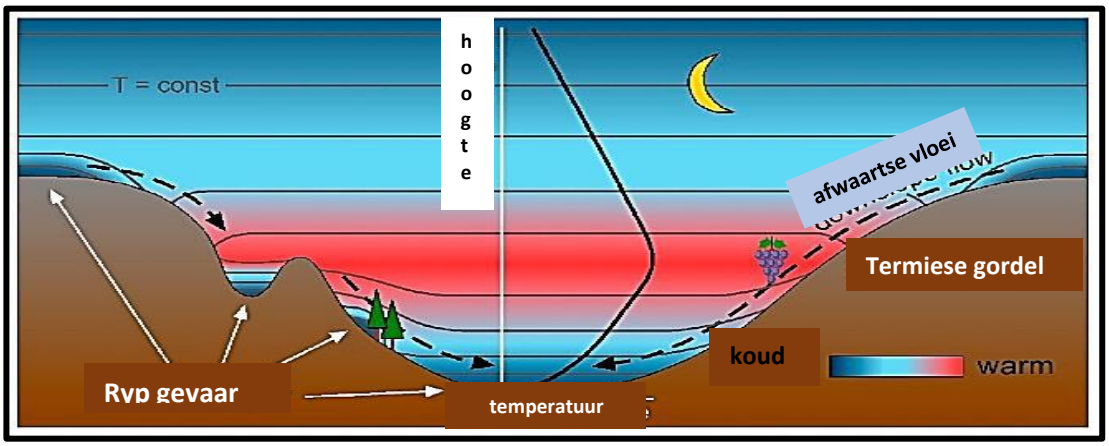
Dalende lug is koud en vang die besoedeling op die valleivloer vas, wat tot die ontwikkeling van rook kan lei.

Inversies

- Vind plaas gedurende kalm, koue en helder winternagte.
- Wanneer koue lug afdreineer, beweeg teen die vallei af en versamel onder in die vallei
- Warm lug word opwaarts verplaas om 'n inversielaag in die middelvallei te vorm
- Dit is 'n laag warm lug wat tussen twee lae koue lug vasgevang is
- Die laag word die termiese gordel genoem
- Dit kan lei tot die vorming van suurreën wat geboue korrodeer en gewasse beskadig

Rypholtes

- Koue lug dreineer teen aangrensende hellings af
- As die doupunttemperatuur onder vriespunt is, kondenseer dit tot yskristalle
- Dit vorm rypholtes waar die koue lug versamel.

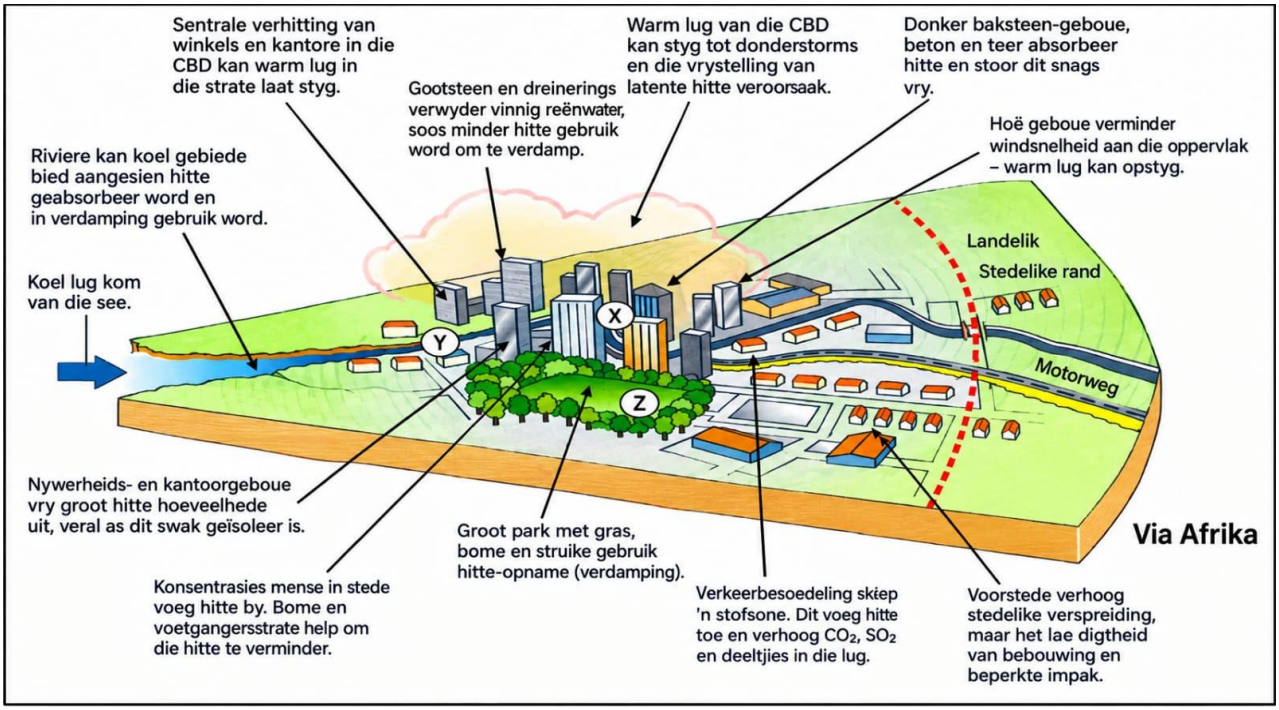
Stedelike hitte-eilande

Stedelike klimaat vs Landelike klimaat

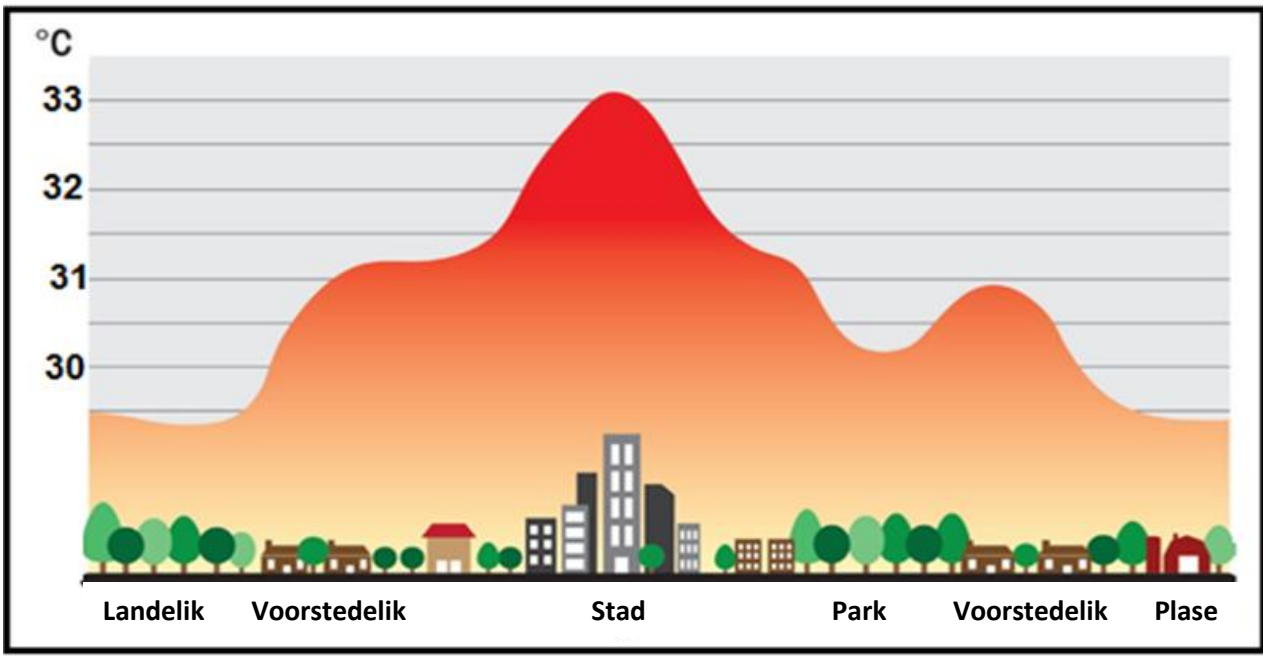
	Stedelik	**Landelik**
Temperatuur	Warmer as gevolg van gebrek aan plantegroei en transpirasie. Meer kunsmatige verhitting, lugversorging, voertuiguitlaat. Meer kunsmatige oppervlaktes, teer, beton wat hitte absorbeer. Meer stof en besoedeling keer dat hitte ontsnap.	Koeler as gevolg van minder kunsmatige oppervlaktes en meer plantegroeibedekking.
Besoedeling	Meer besoedeling en stof as gevolg van industriële aktiwiteite, Verbrandingsprosesse en verkeer.	Minder besoedeling en stofdeeltjies.
Wolkbedekking	Meer wolke vorm namate daar meer stof- en besoedelingsdeeltjies in die atmosfeer is.	Minder wolke as gevolg van minder higroskopiese kerne.
Neerslag	Meer reën en hael as gevolg van meer higroskopiese kerne in die atmosfeer en sterk opwaartse lugstrome. Warmer temperature veroorsaak meer verdamping.	Minder reën en hael omdat Laer temperatuur en minder kondensasie.
Relatiewe humiditeit	Laer verdamping en relatiewe humiditeit as gevolg van 'n gebrek aan plantegroei en natuurlike hulpbronne. Minder oppervlakwater om te verdamp. Warmer lug kan meer vog hou.	Hoër relatiewe humiditeit as gevolg van waterretensie in grond en plantegroei.
Windspoed	Windsnelheid is minder omdat geboue wrywing skep en dien as windbrekers. • groter turbulensie omdat wind gekanaliseer word tussen geboue.	Windsnelheid is hoër. Turbulensie is minder as gevolg van oop ruimtes.

Stedelike hitte-eilande

Oorsake van stedelike hitte-eilande

Effekte van stedelike hitte-eilande

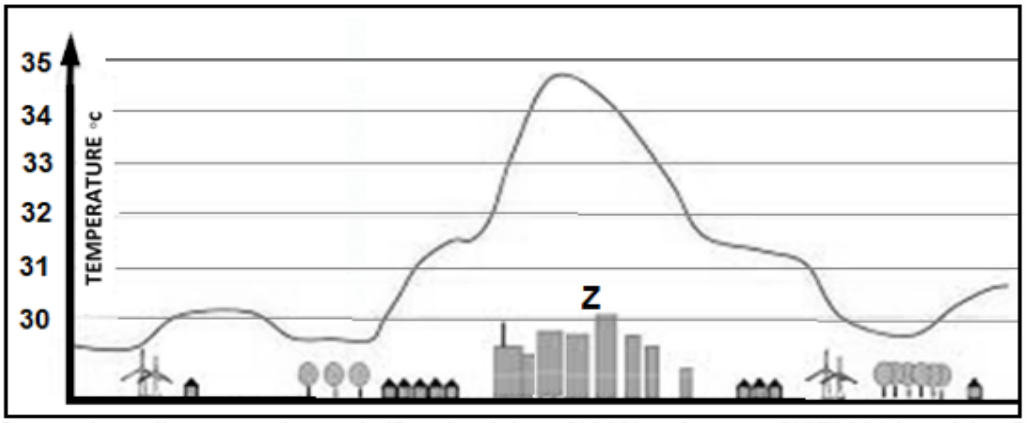

Menslike ongemak
•Hitteberoerte-sterftes
•Verminderde sigbaarheid (rook)
•Verhoogde energieverbruik
•Lugversorgers

•Toename in lugbesoedeling
•Toename in kweekhuisgasse
•Respiratoriese ongemak. Asma
•Verhoogde neerslag
•Verminderde instraling (besoedeling)

Aktiwiteit 1:

1.1 Verwys na die grafiek wat die verskil tussen landelik en stedelik temperature toon:

[Source: https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%environment%2F2021-heat-island]

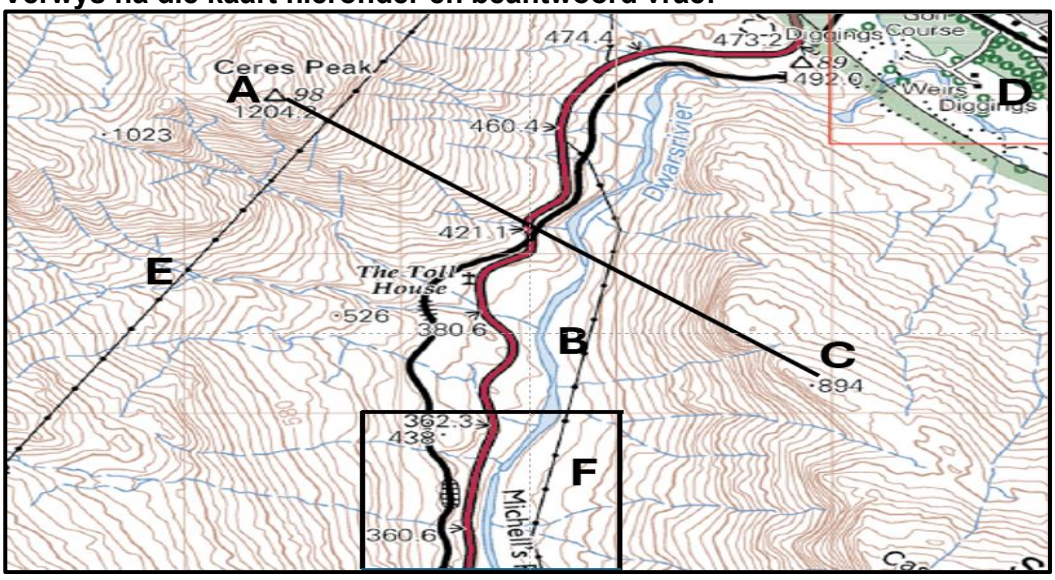
1.1.1 Definieer die konsep stedelike hitte-eiland. (1x2) (2)

1.1.2 Gee die hoogste temperatuur wat aangeteken is. (1x1) (1)

1.1.3 Verduidelik TWEE maniere waarop die geboue by Z bydra tot die hoë temperature. (2x2) (4)

1.1.4 In 'n paragraaf van ongeveer AGT reëls, stel volhoubare strategieë voor om die stedelike hitte-eiland-effek te verminder. (4x2) (8)

1.2 Verwys na die kaart hieronder en beantwoord vrae:

1.2.1 Identifiseer die kulturele kenmerk by **E**. (1x1) (1)

1.2.2 Hoe gaan die plantegroei by **D** 'n impak hê op hitte-eilande in 'n stad? (1x2) (2)

1.2.3 Watter soort winde sal ryptoestande langs die rivier by **B veroorsaak**? (1x2) (2)

1.2.4 Watter gewasse kan goed groei by **B**? (1x2) (2)

1.2.5 Identifiseer die tematiese lae wat sigbaar is in blok **F** op die kaart. (3x1) (3)

1.2.6 Die gemete afstand tussen **A** en **C** is 3,1 cm.
Bereken die gradiënt van **A** na **C**. Gebruik die skaal van 'n topografiese kaart. (4x1) (4)

LANDELIKE NEDERSETTINGSKWESSIES:

Sosiale geregtigheidskwessies word met landelike nedersettings geassosieer.

Sosiale geregtigheid is die siening dat almal gelyke ekonomiese, politieke en sosiale regte en geleenthede verdien.

Volgens Suid-Afrikaanse Regeringsinligting sluit die uitdagings in landelike gebiede in Suid-Afrika in:

- 'n Onvolhoubare gebruik van natuurlike hulpbronne
- Onvoldoende toegang tot sosio-ekonomiese en kulturele infrastruktuur en dienste
- 'n Gebrek aan toegang tot water vir beide huishoudings en landbou-ontwikkelings
- 'n Lae geletterdheidskoers en vaardigheidsvlakke
- Migrerende arbeidspraktyke
- Sosiale verval
- 'n Oorvloed van onbenutte geleenthede in baie ekonomiese sektore
- Hoë werkloosheid
- As gevolg van die nalatenskap van vorige beleide, soos die voormalige tuislandstelsel, het landelike Suid-Afrika hoëdigtheid bevolkingsgebiede en ontwortelde nedersettings waar inwoners in uiterste armoede leef.
- Die onregte van die verlede belemmer die pogings van die plattelandse mense om gesinne ongeskonde te handhaaf en 'n bestaan vir hulself te verseker.
- Landelike gebiede in Suid-Afrika het oor die afgelope dekades ekonomiese en sosiale agteruitgang ervaar as gevolg van stedelike migrasie.
- Landelike gebiede word ook geteister deur 'n gebrek aan onderwys en vaardighede, wat die uitdaging om voldoende werk te vind selfs moeiliker maak.
- MIV/VIGS stel 'n uitgebreide uitdaging vir landelike ontwikkeling in Suid-Afrika omdat dit 'n impak het op 'n reeks ontwikkelingsfaktore.
- Landelike gebiede is oor die algemeen minder toegerus met hulpbronne om hierdie uitdaging aan te spreek, wat **die kwesbaarheid van huishoudings verhoog.**

Maatreëls wat geïmplementeer kan word om landelike gebiede te ontwikkel:

- Institusionele ontwikkeling om plattelandse mense te help om prioriteite in hul eie gemeenskappe te stel en fondse te bekom om plaaslike ekonomiese ontwikkeling te beplan en te implementeer.
- Belegging in basiese infrastruktuur en maatskaplike dienste.
- Verbetering in inkomste en werksgeleenthede en verbrede toegang tot natuurlike hulpbronne.
- Vestiging van periodieke markte om basiese ekonomiese regte aan gemarginaliseerde landelike gebiede te herstel.
- Bewaring van hulpbronne.
- Verhoogde geregtigheid, billikheid en sekuriteit

LANDHERVORMING

Billike verdeling van grondbesit deur wette oor grondbesit te verander

Grondhervorming is nodig in Suid-Afrika, ongelykhede bestaan as gevolg van apartheidswetgewing van die verlede wat verhoed het dat alle mense grond besit

Grondherverdeling: sommige landbougrond moet deur die staat gekoop en aan swart eienaars gegee word

Grondrestitusie: teruggee van grond aan mense wat slagoffers van gedwonge verwyderings geword het

Hervorming van grondbesit: om die residensiële regte van mense wat op plase woon, te verseker

UITDAGINGS MET GRONDHERVORMING

- Bereidwillige koper, gewillige verkoper veroorsaak vertragings
- Dit is baie duur om grond te koop van diegene wat bereid is om te verkoop
- Neem tyd om geskille op te los
- Grys areas in grondhervormingsbeleide
- Meningsverskil tussen die regering en tradisionele leiers
- Grond word herverdeel aan diegene wat geen belangstelling of kennis van boerdery het nie
- Die oorgang van bestaans- na kommersiële boerdery het nie plaasgevind nie
- Grondhervorming het nie die ekonomiese groei van landelike gebiede gestimuleer nie
- Die proses is baie stadig

www.landreformfutures.org

SOSIALE GEREGTIGHEIDSKWESSIES IN LANDELIKE GEBIEDE

2.1 Aktiwiteit 2:

apiro: 1913 Land Act: How far has SA come?

2.1.1 Verduidelik die konsep sosiale geregtigheid (1x1) (1)

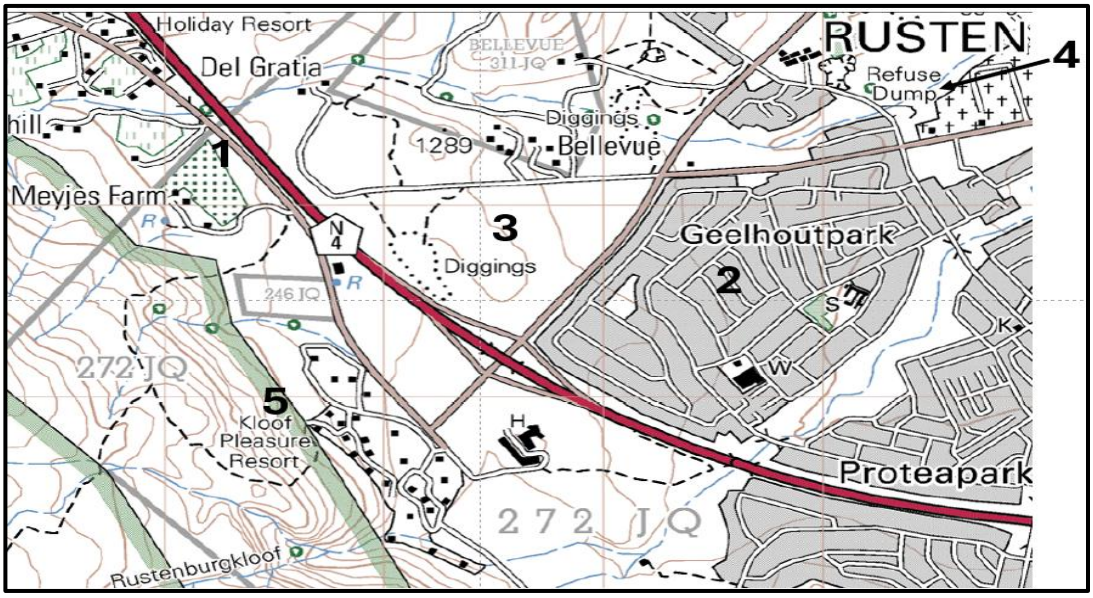
2.1.2 Identifiseer die sosiale geregtigheidskwessie wat in die spotprent uitgebeeld word. (1x1) (1)

2.1.3 Verduidelik hoekom die karakter met die Suid-Afrikaanse vlag op 'n slak ry. (1x2) (2)

2.1.4 Watter uitdagings staar die regering in die gesig in die uitvoering van die grondhervormingsbeleid? (3x2) (6)

2.1.5 Bespreek hoe die implementering van grondhervorming Suid-Afrika se landbouproduksie kan beïnvloed. (3x2) (6)

2.2 Verwys na die kaartuittreksel van Rustenburg 2527CA:

Kies die mees korrekte antwoord uit die opsies wat gegee word

2.2.1 Klassifiseer die vullishoop by **4** in sy korrekte grondgebruiksone

A residensiële landelike woning
B stedelike rand
C Ligte nywerheid
D Stortingsplek (1x2) (2)

2.2.2 Bespreek redes waarom die begraafplaas by area 4 geleë is. (2x2) (4)

2.2.3 Verskaf bewyse wat daarop dui dat Geelhoutpark (2) 'n hoë-inkomste woonbuurt is. (2x2) (4)

2.2.4 Verduidelik hoekom temperature hoër sal wees by 2 as by 5. (3x2) (6)

2.2.5 Bespreek faktore wat die ligging van Meyjers Plaas by 1 beïnvloed het. (3x2) (6)

2.2.6 Die Rustenburg-munisipaliteit beoog om die lae residensiële gebied, Bellevue, uit te brei na 3 waar daar opgrawings is.

Verduidelik die sosiale geregtigheidskwessies wat toekomstige inwoners in die area mag ervaar. (3x2) (6)

BELANGRIKE TERME EN DEFINISIES

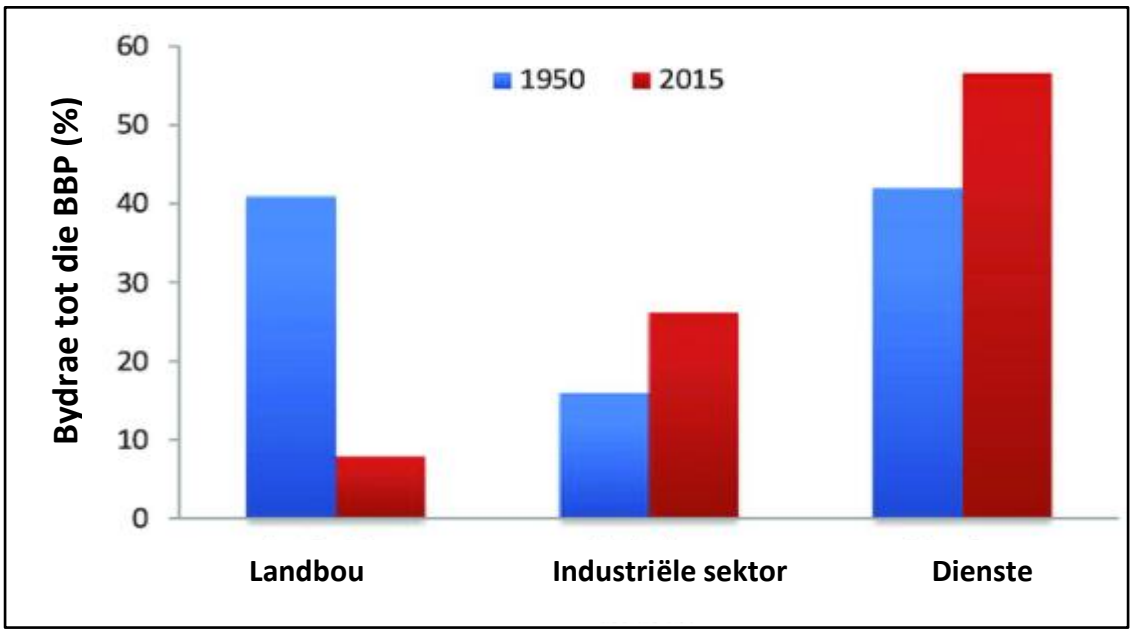

Invoere	Goedere en dienste wat van buitelandse lande gebring is
Uitvoere	Goedere en dienste wat aan buitelandse lande verkoop is
Bruto nasionale produk	Totale waarde van goedere en dienste wat in 'n land in 'n bepaalde jaar vervaardig is,
Nywerheids ontwikkeling Sones	Gebiede weg van kernnywerheidsgebiede wat vir industriële ontwikkeling bestem is. Die beskikbare infrastruktuur (hawe of lughawe) maak uitvoergerigte vervaardigingsbedrywe moontlik
Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe	Beleggingsstrategieë wat daarop gemik is om inherente ekonomiese potensiaal in spesifieke ruimtelike plekke in suidelike Afrika te ontsluit.
Buitelandse valuta	Die geld wat aan Suid-Afrika betaal is deur ander lande in ruil vir goedere en dienste. (Geldverdiener deur SA)
Handelsbalans	Die verskil in waarde tussen die sigbare invoere en uitvoere
Informele Sektor	Die ongeregistreerde en ongereguleerde sektor van die ekonomie wat smouse en straatverkope insluit. Hulle betaal nie belasting nie en word nie deur die regering gemonitor nie.
Bruto Binnelandse Produk	Die totale waarde van goedere en dienste wat binne die grense van die land in 'n jaar geproduseer word.
Tuismark	Produkte wat binne die land Suid-Afrika verkoop word
Uitvoermark	Goedere wat vir uitvoermarkte vervaardig word
Voedselonsekerheid	Wanneer die meeste mense nie toegang het tot kwaliteit voedsame kos in 'n land nie, vir ‘n volhoubare leefstyl.

Ontginning en benutting van grondstowwe

LANDBOU

Landbou vorm deel van die primêre aktiwiteite wat bydra tot die Suid-Afrikaanse ekonomie en het 'n bestendige afname getoon in sy persentasiebydrae tot die BBP as gevolg van ander sektore wat hul aandeel van die BBP verhoog het, namate vaardigheidsvlakke in die land toegeneem het.

Landbou dra direk by tot die ekonomie aangesien dit:

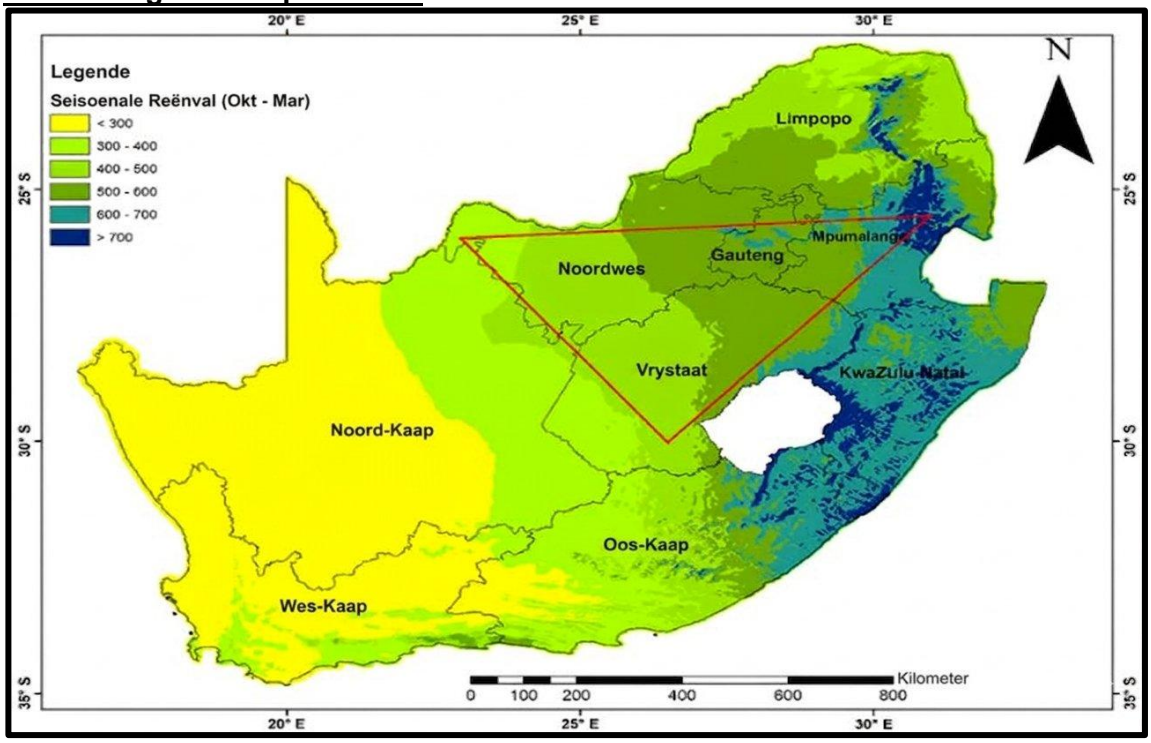
- Dra 'n persentasie by tot die BBP.
- Dra 'n persentasie van die arbeidsmag wat in arbeid werksaam is, by.
- Dra 'n persentasie van uitvoere by tot die BBP**.**

Landbou dra indirek by tot die ekonomie aangesien dit:

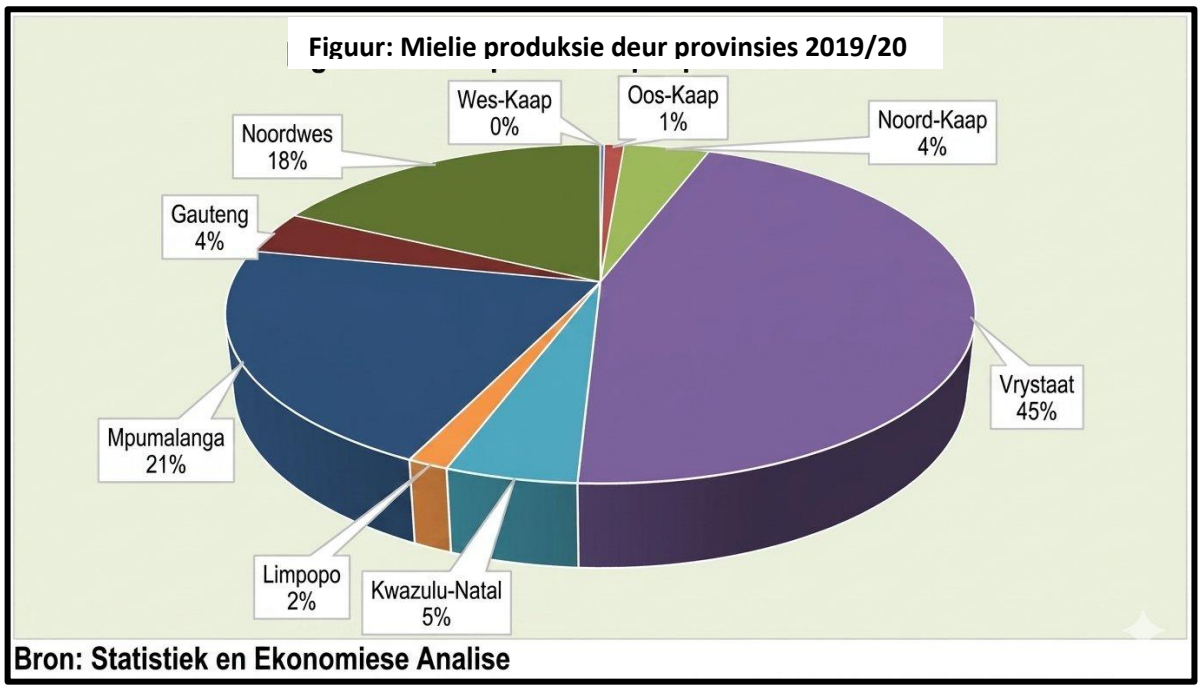
- bevorder groei in die ander ekonomiese sektore aangesien dit grondstowwe vir die bedryf verskaf.
- Bevorder groei in die vervoersektor deur vervoer te gebruik vir die ontvangs van landbougoedere.
- is ‘n groot werkgewer van Suid-Afrikaners aangesien 19% van mense direk of indirek afhanklik is van landbou vir hul inkomste.
- was ‘n goeie uitvoerder en verdien inkomste uit lande wat Suid-Afrikaanse landbouprodukte invoer

Mielieboerdery

Produksiegebiede op ‘n kaart:

- Mielies word in al die provinsies van Suid-Afrika geproduseer, maar die belangrikste produserende streke is die **Vrystaat**, **Mpumalanga** en **die Noordwes-provinsies** . Gemiddeld word tussen 2,5 en 2,8 miljoen hektaar kommersiële mielies elke jaar in die land geplant.

- In 2021/22 was Suid-Afrika die negende grootste produsent van mielies in die wêreld, en die grootste mielieprodusent in Afrika.
- Die land produseer sowat 14 miljoen ton mielies per jaar, waarvan sowat 12 miljoen ton wit mielies en 2 miljoen ton geel mielies is.
- Daar is ook baie kleinskaalse boere wat 'n beduidende deel van die land se mielies produseer.
- Mielies word tipies in die somer geplant en in laat winter of vroeë lente geoes.
- Suid-Afrika het 'n lang tradisie van mielieboerdery, en die gewas is goed geskik vir die klimaat en gronde wat in die land voorkom.
- Mielies word in alle provinsies van die land verbou, met die meerderheid mielies in 2020/21 wat in die Vrystaat, Mpumalanga en die Noordwes-provinsies geproduseer was.

BELANGRIKHEID VAN MIELIEPRODUKSIE

- Dit is een van die belangrikste gewasse in Suid-Afrika, aangesien dit die hoofbron van kos vir miljoene mense is.
- 'n Kleiner persentasie word gebruik vir dierevoer en ander industriële gebruike.
- Dit is die tweede grootste landbousektor in terme van waarde na pluimvee wat geslag is.
- Verseker selfversorging in die belangrikste basiese voedselprodukte.
- Verseker voedselsekerheid in SA en die SADC-streek.
- Is 'n inkomste van buitelandse valuta deur uitvoere.
- Die bestaande produksie-infrastruktuur is goed ontwikkel.
- Daar is enorme intellektuele kapitaal en ervaring beskikbaar in die mieliesektor.
- Daar is lae toegangsdrempels, in die sin dat graanprodusente maklik ander graan wat met mielies geproduseer is, kan vervang.

UITDAGINGS VIR MIELIEPRODUKSIE

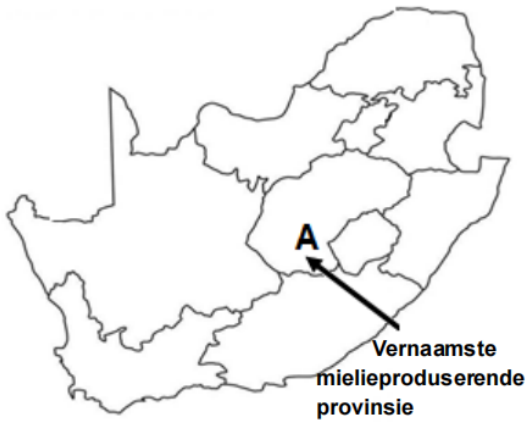
- Produksie is grootliks afhanklik van klimaatstoestande wat slegs gedeeltelik deur die mens gemanipuleer kan word deur besproeiing.
- Internasionale landboubeleid vervorm internasionale graanmarkte aansienlik.
- Verswakkende navorsingsinfrastruktuur en kapasiteit kan nuwe tegnologie beperk vir ontwikkeling in die toekoms.
- Uitvoergeleenthede is hoofsaaklik beperk tot Afrikalande.
- Relatief hoë inset- en kapitaalkoste omdat 'n groot deel van produksie-insette ingevoer word.

Aktiwiteit 3:

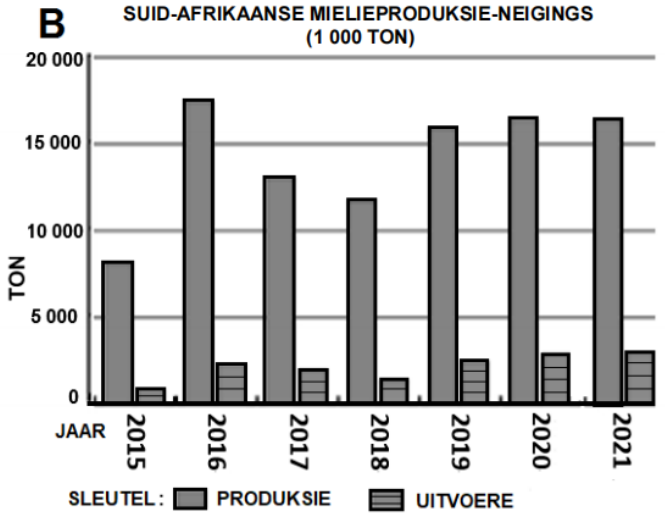
3.1 Verwys na die infografika oor mielieboerdery in Suid-Afrika hieronder.

MIELIEBOERDERY IN SUID-AFRIKA

Meer as 10 miljoen ton mieliegraan word jaarliks in Suid-Afrika op ongeveer 3,1 miljoen hektaar (ha) land geproduseer. Die helfte van die produksie bestaan uit wit mielies vir menslike voedselverbruik. Mielies benodig 450 tot 600 mm reënval per seisoen, wat meestal uit grondvogreserwes verkry word. Die uitdagings in mielieproduksie sluit onder andere wisselinge in omgewings- en klimaatsomstandighede, swak grond, arbeidskwessies en lae-opbrengs-sade in.

[Aangepas uit https:/www.google.com/Maize farming]

3.1.1 Noem die hoofmielieproduserende provinsie (A) in Suid-Afrika. (1 x 1) (1)

3.1.2 Verwys na die grafiek. Vergelyk die hoeveelheid mielies wat geproduseer word met die hoeveelheid wat uitgevoer word. (1 x 2) (2)

3.1.3 Hoekom het Suid-Afrika 'n groot plaaslike (binnelandse) mark vir mielies? (2 x 2) (4)

3.1.4 Hoe gaan klimaatsfaktore mielieproduksie verminder? (2 x 2) (4)

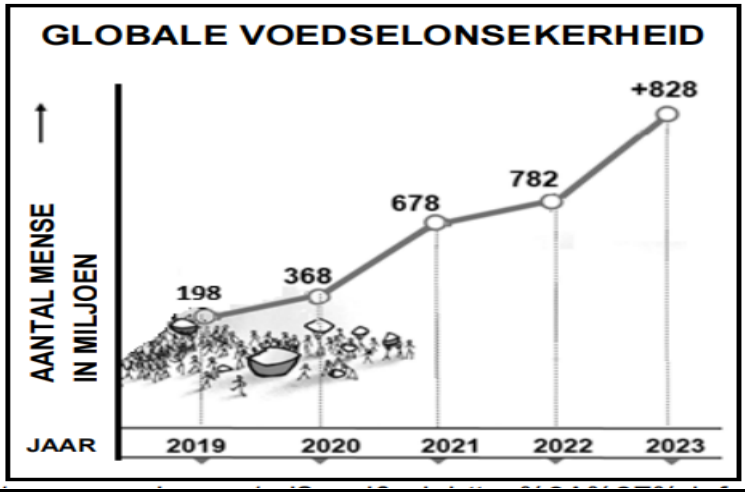
3.1.5 Verduidelik die ekonomiese belangrikheid van mielieproduksie vir die Suid-Afrikaanse ekonomie (2 x 2) (4)

BELANGRIKHEID VAN VOEDSELSEKERHEID IN SA

- Voedselskerheid verwys na die beskikbaarheid van goed gebalanseerde maaltye op 'n gereelde basis
- Suid-Afrika het hoë werkloosheidsvlakke en hoë armoedevlakke. Daarom het baie individue en gesinne glad geen voedselsekerheid nie.
- Suid-Afrika, , saam met 'n aantal ander Afrikastate, staar matige risiko van voedselonsekerheid in die gesig.

Faktore wat bydra tot voedselonsekerheid	Hoe om voedselsekerheid te verbeter
• Bevolkingsgroei • Werkloosheid • Arm gronde • Omgewingsagteruitgang • Onekonomiese plaaseenhede • Regeringskorrupsie • Oorlog en konflik • Gebrek aan kapitaal om aan te koop • Toerusting • Skuif na biobrandstofproduksie • Handelsbeleide	• Bemagtiging van vroue • Aanplant van 'n verskeidenheid gewasse • Diversiteit van klimaatstreke • Volhoubare landbou • Grondhervormingsprogramme & grondherverdeling • Sterk handelsverhoudings • Diversifikasie van landelike ekonomieë • Verwerking van gewasse • Voorkom gronderosie • Doeltreffende maniere om voedsel te stoor • Verminder watermorsing

3.2 Verwys na die grafiek en uittreksel hieronder oor voedselonsekerheid.

Tot onlangs was voedselonsekerheid grootliks gekoppel aan klimaatsverandering, die Covid-pandemie en armoede. Beskikbaarheid van kos het nou 'n belangrike kwessie geword. Vandag het konflik tussen lande gelei tot oorloë (soos die konflik tussen Rusland en Oekraïne), wat handelsverwante beleide* wat deur lande opgelê word, verhoog het. Dit het gelei tot 'n aantal wêreldwye voedselhandelsbeperkings wat deur lande ingestel is om binnelandse (plaaslike) voorsiening te verhoog. Meer onlangs het 20 lande 27 voedseluitvoerverbod ingestel, en tien het 14 uitvoerbeperkende maatreëls ingestel.
Die hoofprodukte wat deur Suid-Afrika ingevoer word, is koring, mielies, sojabone en sonneblomsaad. Die impak van die vermindering van Suid-Afrika se invoere het gelei tot stygende voedselpryse en hoër inflasiekoerse in Suid-Afrika.
Woordelys:
* Handelsverwante beleide is beleide wat verband hou met die invoer en uitvoer van goedere tussen lande.
[Aangepas van https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update#]

3.2.1 Noem die tendens wat op die grafiek sigbaar is met betrekking tot wêreldwye voedselonsekerheid van 2019 tot 2023. (1x2) (2)

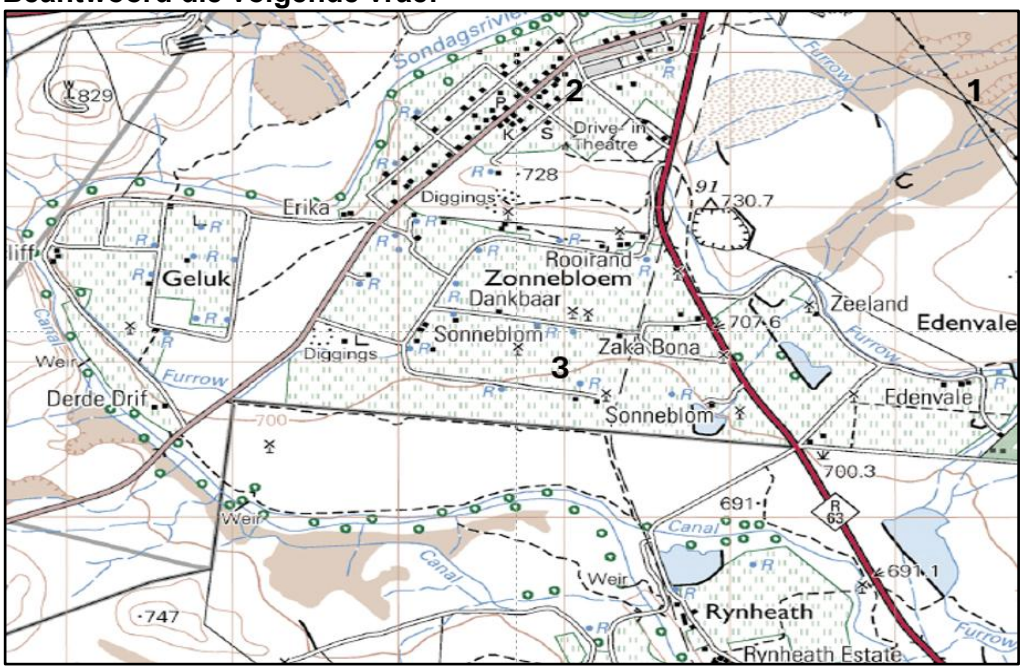
3.2.2 Volgens die uittreksel, wat is die redes vir die tendens op die grafiek? (1x1) (2)

3.2.3 Watter positiewe impak kan die wêreldwye voedselhandelsbeperking maatreëls het op Suid-Afrika? (1x2) (2)

3.2.4 Verduidelik hoe TWEE fisiese faktore Suid-Afrika se voedselproduksie negatief kan beïnvloed? (2x2) (4)

3.2.5 Stel maatreëls voor wat die regering kan implementeer (in plek stel) om boere te ondersteun om voedselsekerheid in Suid-Afrika te bereik. (3x2) (6)

3.3 Beantwoord die volgende vrae:

3.3.1 Onderskei tussen die nedersettingspatrone by 2 en 3. (2x2) (4)

3.3.2 Watter van die plase 2 of 3, beoefen ekstensiewe boerdery? (1x2) (2)

3.3.3 Verskaf 'n rede vir jou antwoord in vraag 3.3.2. (1x2) (2)

3.3.4 Identifiseer die omgewingsonregskwessie by 1. (1x2) (2)

3.3.5 Verduidelik hoe die onregskwessie wat in 3.3.4 geïdentifiseer is, 'n negatiewe impak op boerdery sal hê? (1x2) (2)

3.3.6 Identifiseer die nedersettingsvorm by 2. (1x2) (2)

3.3.7 Watter kenmerk het die vorm van die nedersetting by 2 beïnvloed? (1x2) (2)

MYNBOU

Belangrikheid van Mynbou vir Suid-Afrika

- Groot bydrae tot die BBP
- Vermenigvuldigereffek: bykomende ekonomiese ontwikkeling as reaksie op 'n nuwe of uitbreidende deel van die ekonomie
- Uitvoere van verwerkte en onverwerkte minerale produkte
- Myne is 'n groot bron van werk
- Mynbou lok buitelandse beleggings
- Verbetering en konstruksie van infrastruktuur
- Ontwikkeling van skakelnywerhede (verskaf materiale of toerusting aan 'n ander bedryf, of is afhanklik van 'n ander bedryf vir materiale en toerusting)
- Groei van plaaslike nywerheid

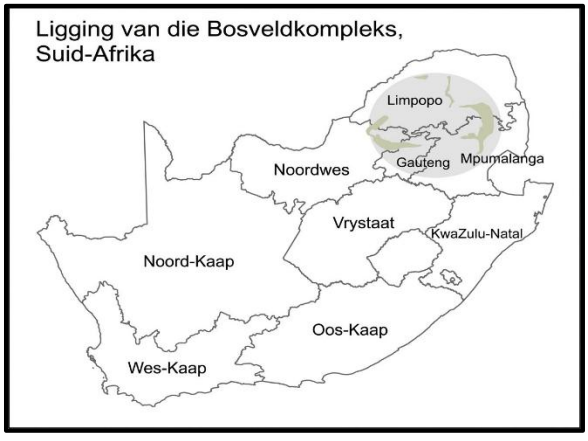
Faktore wat mynbou in Suid-Afrika bevoordeel

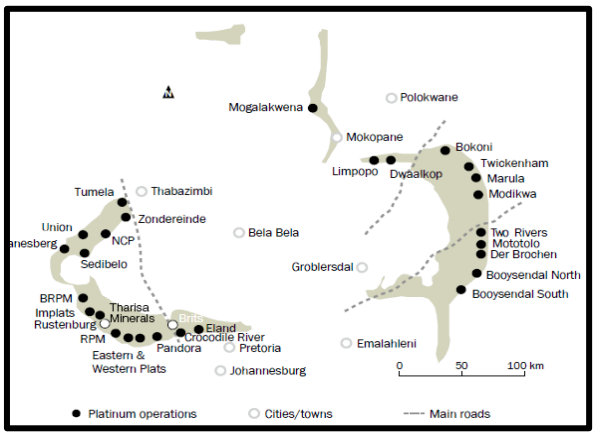
- Enorme reserwes van minerale
- Ryk geologiese geskiedenis bied 'n wye verskeidenheid minerale
- Minerale lae is dik en aaneenlopend
- Meeste minerale is naby die oppervlak
- Lae termiese gradiënt: temperatuur neem nie vinnig toe met diepte nie, daarom is die koste om die lug wat in die myne gepomp word af te koel, verminder
- Steenkool was beskikbaar vir elektrisiteit
- Beskikbaarheid van laagbetaalde arbeid

Faktore wat mynbou in Suid-Afrika belemmer

- Fluktuasie in wisselkoerse
- Gevaarlike ondergrondse water
- Arbeidskoste het skerp gestyg
- Omgewingskade
- Myne ver land in – vervoerkoste verhoog die prys van minerale, wat hulle minder mededingend teenoor wêreldwye mededinging maak.
- MIV / VIGS

PLATINUM MYNBOU

Platinum word oor die Bushveld Stollingskompleks in Noord-Suid-Afrika ontgin. Hierdie afsettings is in 1924 deur geoloog,Hans Merensky ontdek.

Hierdie groot mineraalliggaam, wat bestaan uit die Rustenburg-gelaagde suite, die Lebowa-graniete en die Rooiberg-felsies, word geskat om meer as die helfte van die wêreld se platinumreserwes te bevat.

Die geografiese verdeling van platinummyne in elke provinsie is:

- Vrystaat: 1 myn
- Gauteng: 4 myne
- Limpopo: 35 myne
- Mpumalanga: 13 myne
- Noordwes: 31 myne

GEBRUIKE VAN PLATINUM

Die rede waarom platinum vandag die waardevolste van edelmetale is, is omdat dit in baie industriële toepassings benodig word. Daar word beraam dat een vyfde van alles wat ons gebruik, óf platinum bevat óf platinum benodig in die vervaardiging.

MOTORKATALISATOR

- Die bekendste gebruik van platinum is in die katalitiese omsetter wat deel is van die uitlaatstelsel in die motor
- In plaas daarvan om skadelike koolstofmonoksiede, koolwaterstowwe en stikstofoksied in die atmosfeer te versprei, omskep katalisators hierdie skadelike emissies in onskadelike koolstofdioksied en water.

PETROLEUMBEDRYF

- Platinumgaas of gaas word gebruik in krakprosesse in olie-raffinaderye.
- Platinumkatalisators speel 'n kritieke rol in die onttrekking van petrol uit ru-olie en in die vervaardiging van hoë-oktaan brandstowwe.

JUWELIERSWARE

- Platinumkleur, sterkte, hardheid en weerstand teen verkleuring is van die voordele van hierdie metaal in juweliersware.
- Dit bied 'n veilige setting vir diamante en ander edelstene, wat hul glans versterk.
- Die buigsaamheid daarvan is 'n belangrike element vir juweliersontwerpers.
- Platinumjuweliersware word beskou as die edelmetaal vir die "Nuwe Millennium".

GLAS

- Platinum word in glasmaaktoerusting gebruik.
- Dit word gebruik in die vervaardiging van glasveselversterkte plastiek en van glas vir vloeibare kristalskerms (LCD).
- In hierdie konteks moet sommige nuwe ontwikkelings in die vervaardiging van LCD-glas en katodestraalbuise, albei gebruik in rekenaarskerms, genoem word.

4.1 Verwys na die infografika hieronder oor platinummynbou.

PLATINUM-MYNBOU

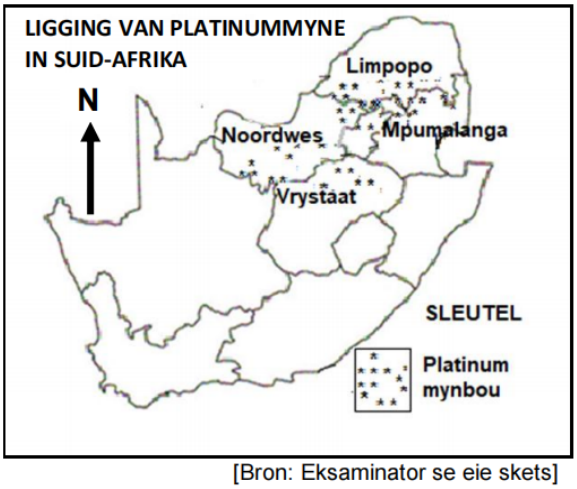
Mynbou vir die Platinum Groep Metale (PGM) is wydverspreid oor Suid-Afrika en bevat meer as 80% van die wêreld se reserwes.

Die afname in die Suid-Afrikaanse platinumvoorraad kry nie die aandag van nywerheidsnavorsingsorganisasies wat dit verdien nie.

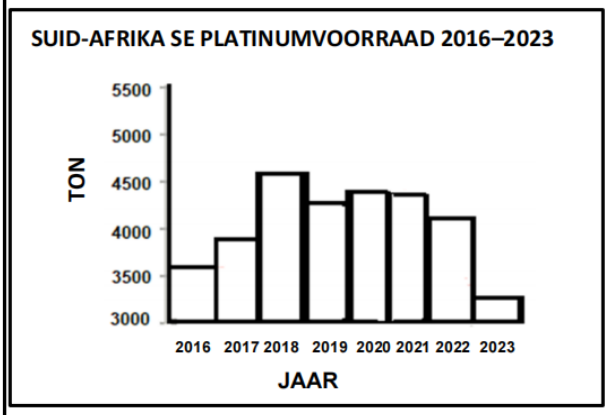
Buiten die arbeidstakings wat 'n uitdaging vir die platinummynbou-nywerheid is, is toegang tot bekostigbare en betroubare elektrisiteit kommerwekkend. Eskom en die regering moedig onafhanklike kragproduksie en aanvullende kragproduksie aan.

Nog 'n uitdaging is watersekerheid. 'n Groeiende bekommernis is die agteruitgang van waterverpreidings-infrastruktuur aan die een kant en klimaatsverandering aan die ander kant.

[Aangepas uit https://www.miningreview.com/platinum-group-metals/]

[Bron: Eksaminator se eie skets]

[Bron: Eksaminator se eie skets]

4.1.1 Watter persentasie van die wêreld se platinumreserwes het Suid-Afrika? (1x1) (1)

4.1.2 Gee bewyse uit die uittreksel dat platinumproduksie in Suid-Afrika beïnvloed word deur 'n:

(a) Sosiale faktor

(b) Diensleweringsfaktor (2x1) (2)

4.1.3 Verwys na die kaart en noem TWEE provinsies waar platinum gemyn word. (2x1) (2)

4.1.4 Beskryf die algemene tendens van die platinumaanbod tussen 2016 en 2018 en tussen 2020 en 2023, deur na die grafiek te verwys. (2x1) (2)

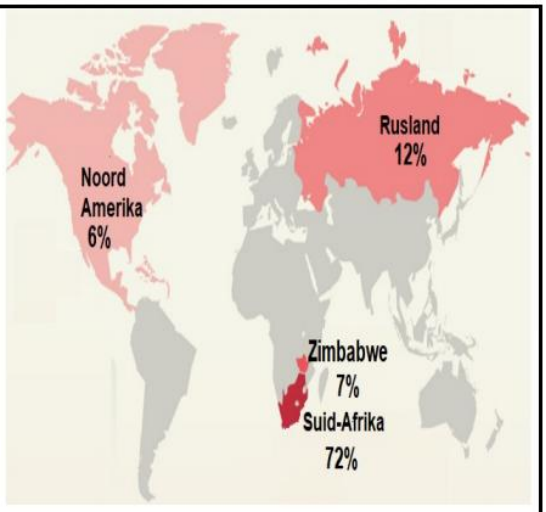
4.1.5 In 'n paragraaf van ongeveer AGT reëls, stel strategieë voor wat die regering kan implementeer (in plek plaas) om die uitdagings van platinumproduksie aan te spreek. (4x2) (8)

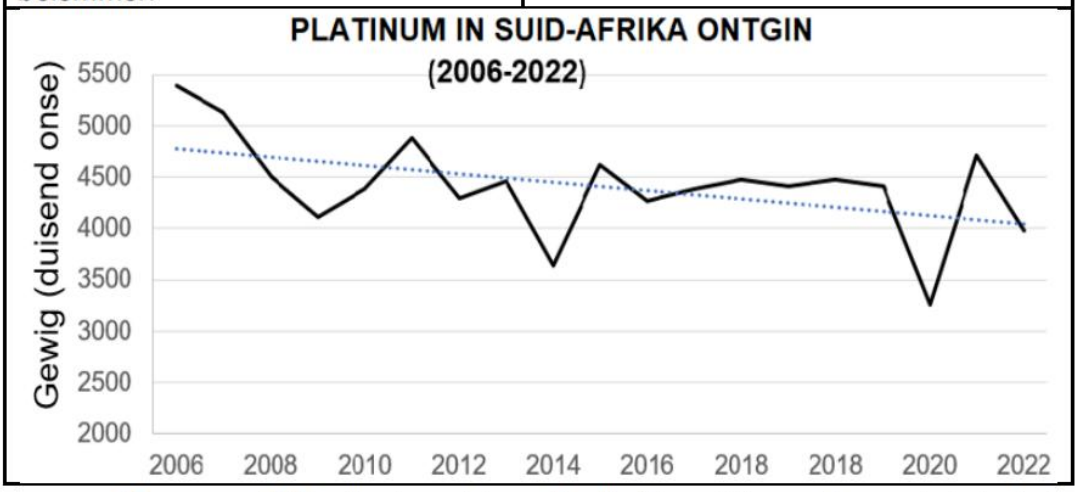
4.2 Verwys na die infografiek hieronder oor platinummynbou in Suid-Afrika.

Platinum is een van die skaarsste metale ter wêreld en is in groot aanvraag vanweë sy wye verskeidenheid gebruike.

Suid-Afrika het meer as 80% van die wêreld se platinumreserwes met platinum wat die primêre inkomstedrywer vir myne in die land is.

Die Suid-Afrikaanse platinum mynbedryf is egter nie veilig nie en die land se vermoë om platinum te verskaf word deur 'n aantal faktore belemmer.

[Aangepas uit https://auctusmetals.com/south-african-platinum-mine-supply-in-decline]

4.2.1 Volgens die infografika, watter persentasie van wêreldwye platinum word deur Suid-Afrika voorsien? (1x1) (1)

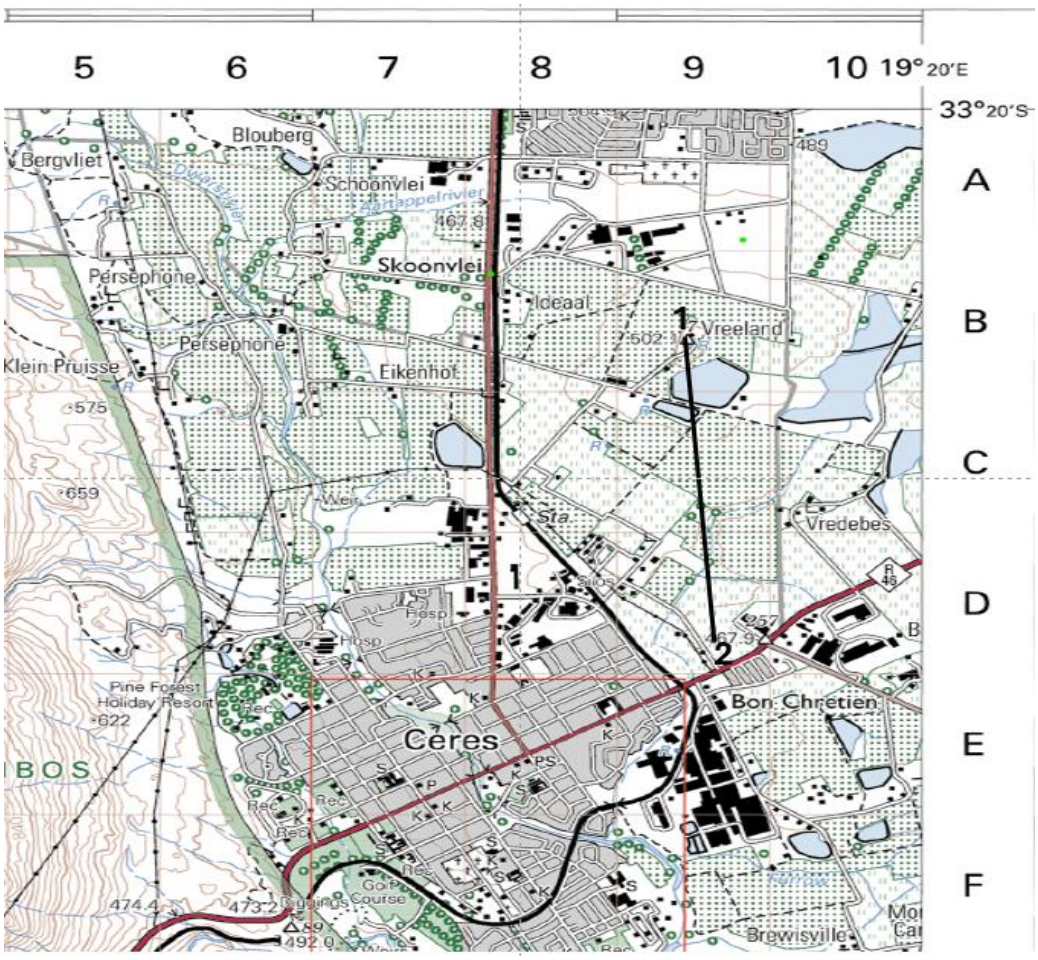
4.2.2 Haal uit die infografika EEN fisiese factor aan wat platinummynbou in Suid-Afrika bevorder. (1x1) (1)

4.2.3 Volgens die grafiek, noem die tendens in Suid-Afrika se platinumproduksie van 2006 tot 2022. (1x1) (1)

4.2.4 Hoe het Suid-Afrika se dominante wêreldwye posisie van platinumvoorsiening bygedra tot die land se infrastruktuurontwikkeling? (2x2) (4)

4.2.5 In 'n paragraaf van ongeveer AGT reëls, verduidelik hoe die ekonomiese faktore wat platinummynbou in Suid-Afrika belemmer, die land se BBP negatief beïnvloed. (4x2) (8)

4.3 **Verwys na die topografiese kaartuittreksel van 3319 n.C. CERES wat aangeheg is.**

4.3.1 Wat is die dominante boerderytipe wat op die kaart noord van Ceres sigbaar is, in blokke B9 tot C9? (1x2) (2)

4.3.2 Verskaf bewyse van die kaart om te bewys dat die boerdery in hierdie gebied intensief is. (2x2) (4)

4.3.3 Watter term word gebruik om dieselfde gewas / vrugtebome jaar na jaar in dieselfde area te kweek, soos gesien in die boorde? (1x2) (2)

4.3.4 Wat is die funksie van die swart gekleurde geboue op plase soos Schoonvlei (A6) en Blouberg? (1x2) (2)

4.3.5 Identifiseer faktore wat boerdery in die gekarteerde area bevorder. (4x1) (4)

(4)

(3)

Sekondêre Aktiwiteite

Omskakeling van grondstof materiaal na vervaardigde items/ omskakeling van grondstowwe materiaal in halfvoltooide of voltooide goedere.

Grondstof georiënteerde nywerheid	gevind naby die bron van die grondstowwe wat hulle benodig. Dit is gewoonlik omdat vervoerkoste hoog is. Byvoorbeeld, suikermeulens is naby die suikervelde geleë.
Mark georiënteerde Nywerheid	geleë naby die mark. Die produkte is bederfbaar en moet relatief vars verkoop word. Byvoorbeeld, gebakte kosse, groente en visprodukte.
Ongebonde Nywerheid	**kan oral geleë wees** sonder die effek van faktore soos hulpbronne of vervoer. 'n sagtewaremaatskappy. Dit hoef geen grondstof te vervoer nie en die produk is nie-bederfbaar nie
Alomteen-woordige Nywerheid	Hierdie nywerhede is **nie op 'n spesifieke plek** in 'n landskap geleë nie. Byvoorbeeld, Telkom/MTN is 'n alomteenwoordige bedryf omdat dit lyne het wat hele voorstede dek
Brug nywerhede	Hierdie nywerhede is geleë tussen die grondstowwe en die mark. Ook bekend as vragverbrekings nywerhede. Byvoorbeeld, 'n olieraffinadery. Olie word na die wal gepomp, in produkte verfyn en na die mark vervoer.

Sekondêre Sektor/Vervaardiging

- Omskakeling van grondstof materiaal na vervaardigde items/ omskakeling van grondstof materiaal in halfvoltooide of voltooide goedere.
- Tipes nywerhede (swaar, lig, grondstofgeoriënteerd, markgeoriënteerd, voetlose nywerhede, alomteenwoordige nywerhede, brugbedrywe)
- Faktore wat industriële ontwikkeling in SA beïnvloed (bv. grondstowwe, arbeidsvoorsiening, vervoerinfrastruktuur, politieke ingryping, mededinging en handel).
- Die sekondêre nywerhede maak 22% van die SA se BBP uit.

Dit lei tot:

- Werkskepping
- Ekonomiese bemagtiging van voorheen benadeelde groepe
- Toename in grondstofproduksie
- Versnelling van groei en ontwikkeling

TIPES NYWERHEDE

Grondstofgeoriënteerde Nywerheid

- Hierdie tipe nywerhede kom naby die bron van die grondstowwe voor wat hulle benodig. Dit is gewoonlik omdat vervoerkoste hoog is.
  Byvoorbeeld, suikermeulens is naby die suikervelde geleë.

Markgeoriënteerde Nywerheid

- Hierdie tipe nywerhede is naby die mark geleë.
- Dit is gewoonlik omdat die produkte bederfbaar is en relatief vars verkoop moet word.

Byvoorbeeld gebakte kosse, groente en visprodukte

Ongebonde-nywerhede

- Hierdie nywerhede kan enige plek geleë wees sonder die invloed van faktore soos hulpbronne of vervoer.
  Byvoorbeeld, 'n sagtewaremaatskappy. Dit hoef nie grondstowwe te vervoer nie en die produk is nie-bederfbaar (dit hou vir ewig)

Alomteenwoordige Nywerheid

- Hierdie nywerhede is nie op 'n spesifieke plek in 'n landskap geleë nie.
  Byvoorbeeld, Telkom is 'n alomteenwoordige bedryf omdat dit lyne het wat hele voorstede dek

Brugnywerhede

- Hierdie nywerhede is geleë tussen die grondstowwe en die mark.
- Ook bekend as vragverbrekings nywerhede.
  Byvoorbeeld, 'n olieraffinadery. Olie word na die wal gepomp, in produkte verfyn en na die mark vervoer.

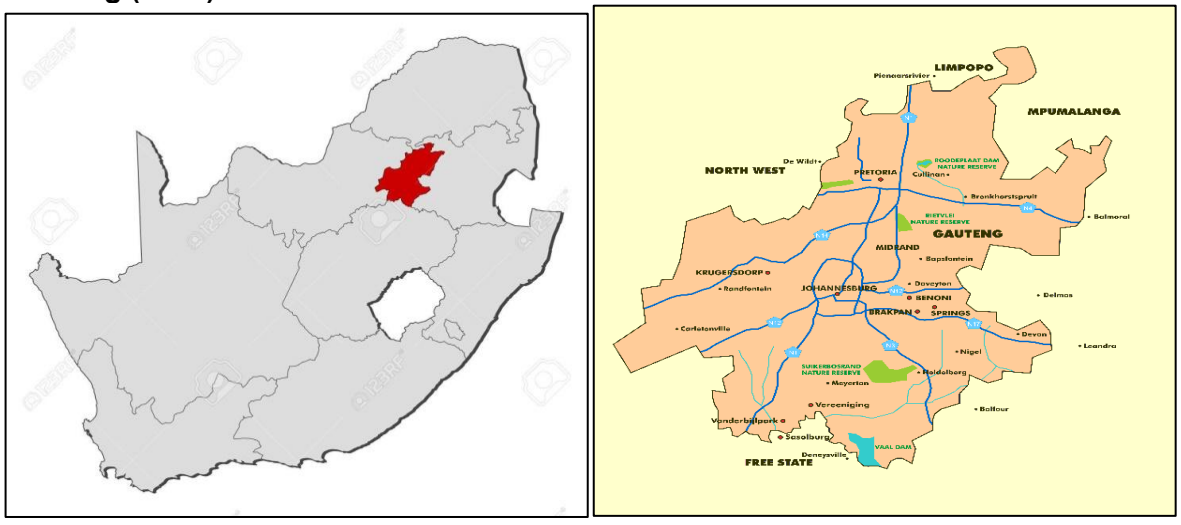
KERNNYWERHEIDSGEBIEDE IN SUID-AFRIKA

Leerders moet weet:

- Faktore wat ligging en industriële ontwikkeling in nywerheidsgebiede bevoordeel: PWV/Gauteng-streek en Port Elizabeth-Uitenhage streek.
- Hoofnywerhede
- Faktore wat die ontwikkeling van PWV/Gauteng-streek en Port Elizabeth-Uitenhage streek belemmer.

Gauteng (PWV) vir eksamen 2026

Die nywerheidsgebied dra die hoogste persentasie deel by tot die Bruto Binnelandse Produk (BBP) in byna alle sektore van die Suid-Afrikaanse ekonomie soos vervaardiging, konstruksie, handel, finansies, mynbou, met die uitsondering van landbou.

FAKTORE WAT LIGGING EN INDUSTRIËLE ONTWIKKELING IN PWV/GAUTENG BEVORDER

- Groot bevolking/gereed-mark
- Beskikbare grondstowwe - minerale hulpbronne (goud), landbouprodukte.
- Groot steenkoolreserwes naby die kragvoorsiening.
- Groot arbeidsmag – geskoolde en ongeskoolde.
- Water beskikbaar in die Vaaldam/Lesotho Hoogland-waterprojek
- Goed ontwikkelde vervoerinfrastruktuur
- Gelyke grond maak konstruksie makliker.

HOOFNYWERHEDE

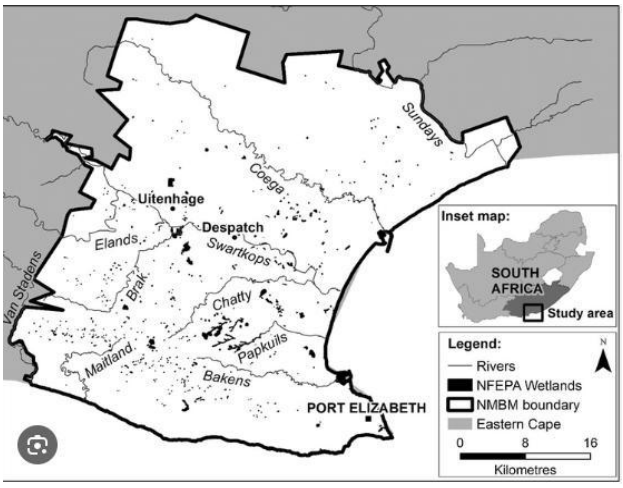
- Metaal-, yster- en staalaanlegte. (Vanderbijlpark en Vereeniging)
- Motorvoertuie
- Chemikalieë – plofstof
- Petrochemikalieë-Sasol
- Masjinerie

FAKTORE WAT DIE ONTWIKKELING VAN DIE PWV/GAUTENG-STREEK BELEMMER

- Besoedeling
- Ver van die hawens af – styging in vervoerkoste
- Eskom se kragonderbrekings het 'n negatiewe impak op produksie-ure
- Arbeidsstakinge en onrus
- Vernietiging van die ekosisteem
- Opeenhoping en oorbevolking
- Oorbenutting van hulpbronne

Die Port Elizabeth-Uitenhage nywerheidsstreek 2026 eksamen

FAKTORE WAT LIGGING EN INDUSTRIËLE ONTWIKKELING IN PORT ELIZABETH-UITENHAGE BEVOORDEEL

Mark

- invoer en uitvoer van goedere wat deur hawe maklik gemaak is

Vervoer

- goeie skakels met die res van SA-hawe

Grondstowwe

- Wol, subtropiese vrugte, katoen

Reliëf

- Gelyke grond

Arbeid

- Groot arbeidsmag as gevolg van groot bevolking

HOOFNYWERHEDE

Motorvoertuig-samestellingsonderdele (VW, Mercedes en Delta)	Tekstielwol
Brugnywerhede	Leer – skoene
Ondersteunende nywerhede (motoronderdele; bande)	Vrugteinmaak
	Soutwerke

FAKTORE WAT DIE ONTWIKKELING VAN PORT ELIZABETH-UITENHAGE BELEMMER HET

- Geen grondstowwe uit mynbou nie. Dit maak die koste van die vervoer van hierdie grondstowwe baie hoër, bv. ystererts.
- Hoër elektrisiteitspryse. (ver van steenkoolmyne af)
- Arbeidsstakings, bv. PE-Uitenhage, steun sterk op die motorvoertuigbedryf.
- Stakings in hierdie bedrywe het 'n groot negatiewe impak.
- Sommige motorvoertuigmaatskappye het na ander gebiede verskuif.
- Faktore soos oorkonsentrasie van nywerhede en besoedeling mag nie so sleg wees soos die PWV nie. Namate meer ontwikkeling plaasvind, neem die negatiewe impak van hierdie faktore toe.
- Kragonderbreking en stygende koste van elektrisiteit

Aktiwiteit 5

5.1 Bestudeer die gevallestudie oor die PWV-industriële streek.

DIT IS HOE ESKOM DIE EKONOMIE IN DIE PWV-STREEK BEPERK.

Die Reserwebank se ontleding toon die effek van kragonderbreking op ekonomiese groei, veral op die vervaardigingsbedryf.

Kleiner besighede kan die gevolge van kragonderbreking vir 'n paar uur teenwerk deur standby-generators te gebruik – teen 'n koste – maar groot ondernemings soos ISCOR/Mittal Steel kan eenvoudig nie sonder bestendige en voldoende krag funksioneer nie.

Die voortdurende probleme by Eskom het so 'n groot uitwerking gehad dat dit die Reserwebank aangespoor het om dit noukeurig te ondersoek, met 'n ontleding wat toon dat elektrisiteitsonderbrekings gedurende die drie maande tot einde Maart die ergste ooit was.

Dit het verskeie ander faktore gelys wat waarskynlik ekonomiese groei beïnvloed het, soos 'n aantal lang arbeidsstakinge, instandhouding en swak binnelandse en wêreldwye vraag, sowel as politieke onsekerheid, wat besigheids- en verbruikersvertroue beïnvloed het.

Sedert die begin van die vierde industriële revolusie[1] blyk daar 'n merkwaardige verband te wees tussen kragonderbreking en 'n afnemende ekonomie.

Die resultate toon dat namate die intensiteit van kragonderbreking toeneem, Suid-Afrika se reële BBP-groei met 'n statisties beduidende 0,06% afgeneem het.

Kortom, die verslag bewys wat almal reeds weet – besighede kan nie sonder elektrisiteit funksioneer nie en sonder bedrywighede kan die ekonomie nie groei nie.

Om Eskom se probleme op te los, sal ook baie ander probleme oplos.

[1]Vierde industriële revolusie: 'n Tegnologiese revolusie waar een of meer tegnologieë oor 'n kort tydperk deur 'n ander tegnologie vervang word, bv. kunsmatige intelligensie soos selfbestuurde motors, hommeltuie en robotika.

5.1.1 Die kernnywerheidsgebied van Gauteng staan ook bekend as die PWV-streek. Waarvoor staan die afkorting PWV? (1x1) (1)

5.1.2 **Wat** is die verhouding tussen kragonderbreking en BBP-groei? (2x1) (2)

5.1.3 Behalwe vir kragonderbreking, die reserwebank het faktore wat die BBP van die PWV-streek beïnvloed het, geïdentifiseer. **Lys** TWEE van hierdie faktore. (2x1) (2)

5.1.4 **Verduidelik hoe** die vierde industriële revolusie die afhanklikheid van nywerhede van elektrisiteitsvoorsiening in die PWV-streek beïnvloed. (2x2) (4)

5.1.5 **Bespreek hoe** kragonderbreking die vermenigvuldiger-effek van die PWV-ekonomie en ISCOR / Mittal Steel ('n groot onderneming in die PWV-streek) negatief beïnvloed. (3x2) (6)

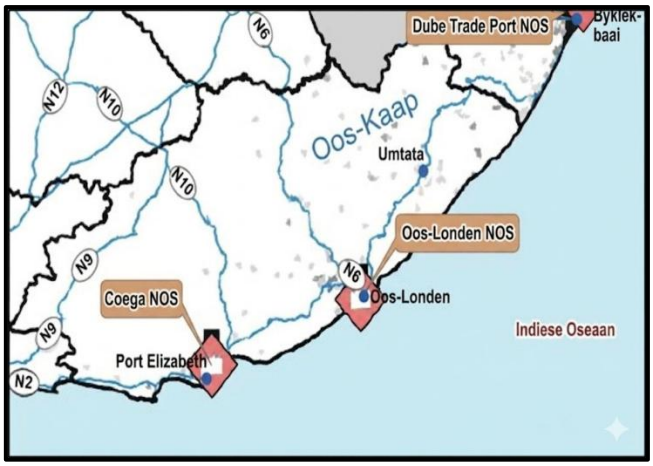
INDUSTRIËLE ONTWIKKELINGSONES

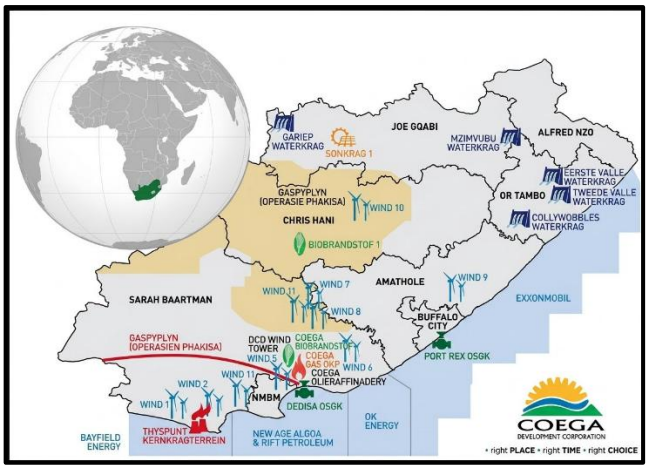
'n Nywerheidsontwikkelingsone (NOS) is 'n nywerheidsgebied wat aan 'n internasionale seehawe of lughawe gekoppel is, en wat in staat is om vaste direkte beleggings in waarde-toegevoegde en uitvoergeoriënteerde vervaardigingsbedrywe te benut.
Nywerheidsontwikkelingsones (NOS's) is bedoel om die mededingendheid van die vervaardigingsektor te bevorder en die verbetering van plaaslik beskikbare hulpbronne aan te moedig.

Sleuteldoelwitte van die NOS

- Ontwikkel skakels tussen binnelandse en sone-gebaseerde nywerhede.
- Verskaf wêreldklas industriële infrastruktuur.
- Lok direkte buitelandse beleggings (FDI);
- Om gevorderde buitelandse produksie- en tegnologiemetodes aan te trek om ervaring in wêreldwye vervaardigings- en produksienetwerke op te doen;

COEGA NOS

Die Coega Spesiale Ekonomiese Sone, gestig in 1999 en 9 003 ha groot, is geleë naby Gqeberha (Port Elizabeth) in die Oos-Kaap provinsie van Suid-Afrika.

- **Dit lê langs die grootste hawe in die suidelike halfrond, die diepseehawe en oordragvervoer van Ngqura.**
- Die inisiatief is 'n multibiljoen-dollar industriële ontwikkelingskompleks **wat aangepas is vir swaar, medium en ligte nywerhede, en grens aan 'n diepseehawe, die Hawe van Ngqura**.
- Dit is 'n baie groot terrein van 11 500 hektaar wat in 14 sones verdeel is, met 6 toegewyde klusters (bedoel om koste te verminder en doeltreffendheid te verhoog deur diensdeling):

motorbedryf, agro-verwerking, chemikalieë, besigheidsprosesuitkontraktering, energie en algemene vervaardiging.

- Die terrein is **direk verbind met Suid-Afrika se nasionale spoor- en padnetwerke en see-gebaseerde oos-wes handelsroetes.**
- Die Coega Ontwikkelingskorporasie (CDC) is die ontwikkelaar en operateur van die Coega SEZ en is verantwoordelik vir die landkant-infrastruktuur, terwyl die Transnet Nasionale Hawe-owerheid (TNPA) die diepseehawefasiliteit, die Hawe van Ngqura, ontwikkel.
- **Die doel van die Coega NOS is om plaaslike en buitelandse beleggings in uitvoergeoriënteerde nywerhede aan te dryf en Suid-Afrika as 'n handelsentrum te posisioneer, terwyl werksgeleenthede in die plaaslike ekonomie verseker en geskep word.**

RUIMTELIKE ONTWIKKELINGSINISIATIEWE

ROI is vervoer- en kommunikasieskakels tussen groot nywerheidsgebiede, metropolitaanse gebied en hawens

ROI se doelwitte

- Om 'n aantreklike omgewing vir privaatsektorbeleggings te skep
- Om ekonomiese aktiwiteite langs vervoerkorridors te inisieer en te ondersteun
- Om groei te bevorder in daardie dele van SA wat onderontwikkel is maar potensiaal vir groei het.
- Om bestaande vervoerinfrastruktuur te ontwikkel en te verbeter
-

WILDE KUS ROI

Die Wilde Kusgebied dek die hele OR Tambo Distriksmunisipaliteit en die grootste deel van die oostelike kusgebied van Amatola Distriksmunisipaliteit.

Die OR Tambo Distriksmunisipaliteit het 7 plaaslike munisipaliteite waarvan 5 die grootste deel vorm van wat bekend staan as die Wilde Kus, naamlik:

- Koning Sabata Dalindyebo
- Nyandeni
- Port St Johns
- Mhlontlo
- Ntabankulu
- Qaukeni
- Mbizana

Die Wildekus van die Oos-Kaap is lankal geïdentifiseer as 'n groot potensiaal vir die ontwikkeling van die Oos-Kaap in die besonder en vir Suid-Afrika in die algemeen.

Die gebied is geïdentifiseer, vanweë sy unieke posisie, as 'n model vir geïntegreerde landelike ontwikkelingsinisiatiewe – grond- en landbou-lewensbestaan gebaseer met moderne benaderings tot gemeenskapsgedrewe toerisme-ontwikkeling.

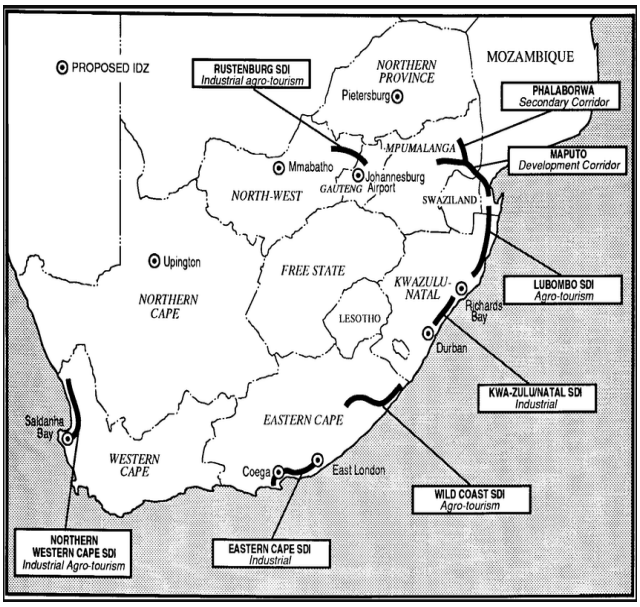
Die hoofaantreklikhede in die Wilde Kus sluit in pragtige en diverse natuurlike hulpbronne, avontuur- en buitelugtoerisme; kulturele en historiese toerisme.

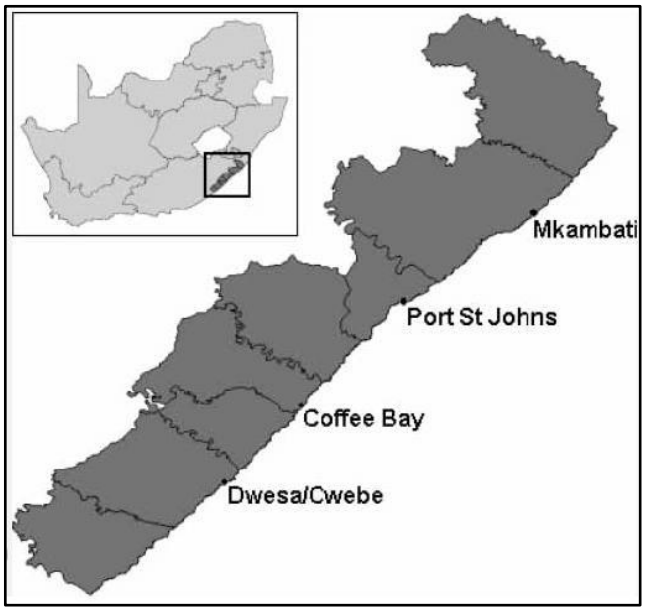
Die hoofstrategie van die Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatief is die integrasie van gemeenskapstoerisme-ontwikkeling, hoofsaaklik gedryf deur vennootskappe tussen privaatsektorbeleggings en openbare sektorontwikkelingsprogramme.

Die ontwikkelingsbenadering is die geïntegreerde volhoubare landelike ontwikkeling in die konteks van gemeenskaps-, openbare, private vennootskapsinisiatiewe.

Sleuteldoelwitte van die Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatief as 'n ontwikkelingsstrategie, soos uiteengesit in die Provinsie van die Oos-Kaap se Groei- en Ontwikkelingsstrategie, is om:

- Om volhoubare ekonomiese groei en ontwikkeling in die Wilde kus-gebied te genereer
- Om langtermyn en volhoubare werk vir plaaslike inwoners te skep
- Om die mobilisering van private beleggings te maksimeer, veral in die konteks van gemeenskapstoerisme-ontwikkeling, en om die eise op regeringsfondse vir ontwikkelingsprojekte te verminder.
- Om afgeleide geleenthede uit toerismebeleggings te benut vir die ontwikkeling van KMO's en vir die ontwikkeling van plaaslike gemeenskappe
- Om die onderbenutte ligging en ekonomiese voordele van ROI-gebiede vir uitvoergeoriënteerde groei te benut.

Ontwikkelings- en Beplanningsdoelwitte in die Wilde Kus

Die ontwikkelingsstrategieë van die O.R. Tambo Distriksmunisipaliteit soos vervat in die Geïntegreerde Ontwikkelingsplan is gelei deur beide die nasionale en provinsiale beginsels en is die volgende:

Fokus op armoedeverligting: Daar is 'n behoefte om armoede te verlig, aangesien daar 'n aantal mense is wat werkloos is en toegang tot sosiale infrastruktuur en behuising benodig.

Fokus op vroue, gestremdes en jeug: Bou voort op krag wat reeds bestaan: Ekonomiese ontwikkeling verhoog **deur toerisme en plaaslike ekonomiese ontwikkelingsprogramme**

Koppel infrastruktuur aan ekonomiese ontwikkeling: Toegang tot basiese dienste is baie belangrik, veral in landelike gebiede

Nakoming van die Ontwikkelingsfasiliteringswet, Grondgebruikwet, Witboek oor Plaaslike Regering ensovoorts (doeltreffendheid, billikheid en demokrasie)

Ontwikkel bestaande kapasiteit: Verhoog institusionele kapasiteit en behoorlike bestuur binne die Wilde kus-gebied.

Fokus op geïdentifiseerde ontwikkelingsareas en nodusse

5.2
Verwys na die infografika oor die Port Elizabeth-Uitenhage kernnywerheidsgebied en die Coega Nywerheidsontwikkelingsone (NOS) hieronder.

PORT ELIZABETH-UITENHAGE-NYWERHEIDSTREEK

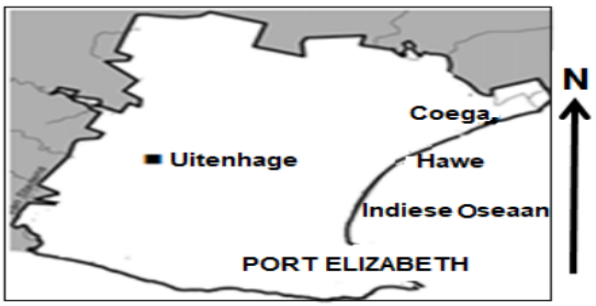
Terwyl die motorsektor aanhou om te domineer, hou die Coega-nywerheids-ontwikkelingsone die sleutel tot die uitbreiding en diversifikasie van die nywerhede* van die Port Elizabeth-Uitenhage-kernnywerheidstreek.

Die langtermynteenwoordigheid van Volkswagen en Isuzu is opgehef deur 'n multifase-R11 miljard-belegging deur Beijing Automotive Group (BAIC) by die nywerheidsontwikkelingsone (NOS).

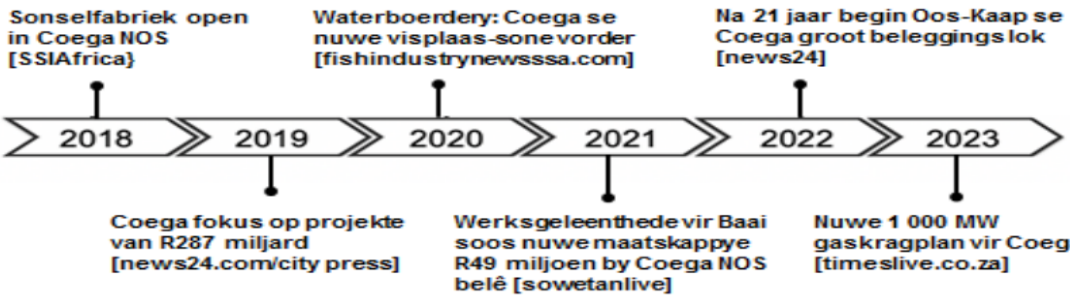
Woordelys:
*diversifikasie van die nywerhede: laat 'n groter verskeidenheid nywerhede toe om in hierdie area te vestig

[Aangepas uit globalafricannetwork.com]

KAART VAN PORT ELIZABETH-UITENHAGE-KERNNYWERHEIDSTREEK EN DIE COEGA-NOS

TYDLYN VAN COEGA-VERWANTE KOERANTOPSKRIFTE

[Aangepas uit https://www.googlr.com/search?q=images Port Elizabeth]

5.2.1 Noem die tipe vervoerinfrastruktuur wat op die kaart aangedui word, wat die ligging van die Port Elizabeth-Uitenhage kernnywerheidsgebied bevoordeel (1x1) (1)

5.2.2 Die (primêre/sekondêre) sektor oorheers die ekonomie van die Port Elizabeth-Uitenhage kernnywerheidsgebied. (1x1) (1)

5.2.3 Noem EEN groot maatskappy in die uittreksel wat in die Port Elizabeth-Uitenhage kernnywerheidsgebied belê het. (1x1) (1)

5.2.4 Haal TWEE opskrifte aan uit die tydlyn van die Coega-verwante koerantopskrifte om te wys dat diversifikasie van nywerhede plaasvind. (2x1) (2)

5.2.5 Hoe sou hierdie diversifikasie van nywerhede die arbeidsmag in die Port Elizabeth-Uitenhage kernnywerheidsgebied bevoordeel? (2x2) (4)

5.2.6 Verduidelik waarom die Coega Nywerheidsontwikkelingsone 'n aantreklike plek vir beleggings deur oorsese maatskappye sou wees. (3x2) (6)

5.3

N2-WILDEKUS-TOLPADPROJEK – 'N AANSPORING VIR VOLHOUBARE ONTWIKKELING

Die Wildekus sal voordeel trek uit die ontwikkeling van 'n padnetwerk om toerisme aan te moedig en die streek vir ekonomiese geleenthede oop te stel.

Die N2-Wildekus-tolpadprojek sal die plaaslike gemeenskap tydens die konstruksieproses bevoordeel aangesien 'n aantal direkte werksgeleenthede geskep sal word. Die nuwe roete sal ook 'n veiliger padnetwerk verskaf wat daartoe sal lei dat diegene wat langs die nuwe pad woon, bevoordeel gaan word deur die padaansluitings, voetslaanpaaie, brûe en landbouduikweë vir lewende hawe.

Die sosiale en ekonomiese impak van die projek sal 'n beduidende inspuiting vir die plaaslike gemeenskappe bied. Daar word beraam dat die inkomste vir die plaaslike nywerheid met R360,4 miljoen sal vermeerder en konstruksiewerk sal 6 800 direkte werksgeleenthede en tussen 21 300 en 28 100 indirekte werksgeleenthede skep.

Die projek om die N2-Wildekuspad van Oos-Londen na Port Edward op te gradeer, is 'n belangrike inisiatief om ekonomiese geleenthede in sommige van die mees verarmde (armste) dele van die land te ontsluit.

Kulturele gelowe en tradisionele waardes is egter in konflik met ekonomiese ontwikkeling van die Wildekus Ruimtelikeontwikkelingsinisiatief (ROI).

[Aangepas uit Sanral]

5.3.1 Noem EEN sleuteldoelwit van Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe (ROI) in Suid-Afrika. (1x1) (1)

5.3.2 In watter provinsie is die Wildekus Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatief (ROI) geleë? (1x1) (1)

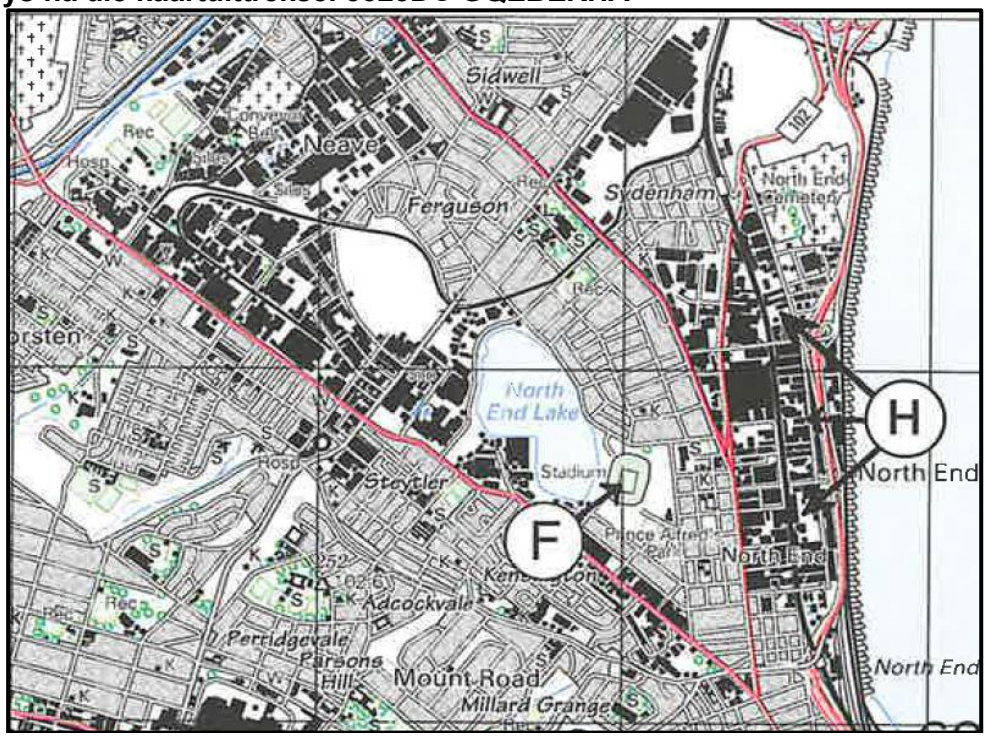
5.3.3 Volgens die uittreksel, met hoeveel sal die inkomste van die plaaslike nywerhede vermeerder? (1x1) (1)

5.3.4 Gee TWEE fisiese faktore wat toerisme in die Wildekus ruimtelike ontwikkelingsinisiatief(ROI) sal aanmoedig. (2x1) (2)

5.3.5 Hoe sou die N2 Wildekus tolpadprojek die ekonomiese ontwikkeling van die Wildekus Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatief (ROI) aanmoedig? (2x2) (4)

5.3.6 Verduidelik waarom die Wildekus Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatief (ROI) uitdagings ondervind het met betrekking tot die bereiking van sy sleuteldoelobjektiewe (doelwitte). (3x2) (6)

5.4 Verwys na die kaartuittreksel 3325DC GQEBERHA

5.4.1	Identifiseer die grondgebruik by F en H.	(2x1)	(2)
5.4.2	Gee twee bewyse van die kaart om aan te dui dat H 'n swaar industriële sone is.	(2x1)	(2)
5.4.3	Wat is die straatpatroon van die industriële gebied H op die kaart?	(1x2)	(2)
5.4.4	Gee een voordeel van die straatpatroon wat in 5.4.3 vir nywerhede geïdentifiseer is.	(1x2)	(2)
5.4.5	Verskaf faktore wat op die topografiese kaart duidelik is en wat die ligging van die nywerheidsone by H bevoordeel het.	(2x2)	(4)
5.4.6	Identifiseer twee manière van vervoer wat die nywerheidsgebied by H bedien.	(2x1)	(2)
5.4.7	Hoe gaan die verskuiwing van nywerhede van H na Coega NOS 'n negatiewe impak het op die nywerheidsone H ?	(1x2)	(2)
5.4.8	Stel strategieë voor wat die munisipaliteit kan implementeer om die industriële sone by H meer volhoubaar te maak.	(2x2)	(4)

TERSIÊRE SEKTOR/DIENSTE

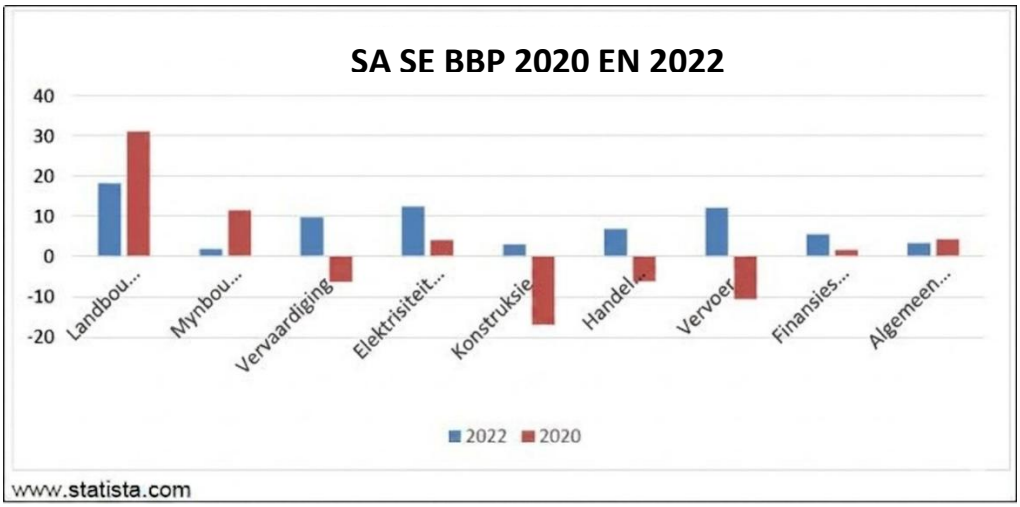
Die tersiêre bedryf is die segment van die ekonomie wat dienste aan sy verbruikers lewer, insluitende 'n wye reeks besighede soos finansiële instellings, skole en restaurante. Dit staan ook bekend as die tersiêre sektor of dienssektor.

Voorbeelde van tersiêre bedrywe kan insluit:

- Telekommunikasie.
- Gasvryheidsbedryf/toerisme.
- Massamedia.
- Gesondheidsorg/hospitale.
- Openbare gesondheid.

- Apteek.
- Inligtingstegnologie.
- Afvalverwydering
- Internasionale handel

5.5 Verwys na die grafiek hieronder

5.5.1 Definieer die konsep bruto binnelandse produk. (1x2) (2)

5.5.2 Watter sektor van die Suid-Afrikaanse ekonomie het die meeste bygedra in 2022? (1x1) (1)

5.5.3 Identifiseer twee aktiwiteite uit die grafiek wat meer bygedra het tot die sektor soos geïdentifiseer in 5.5.2 (2x1) (2)

5.5.4 Verduidelik hoekom konstruksie in 2020 negatiewe groei gehad het. (1x2) (2)

5.5.6 Verduidelik hoe 'n land 'n negatiewe handelsbalans het. (1x2) (2)

5.5.7 Stel drie redes voor wat tot die agteruitgang van landbou gelei het.. (3x2) (6)

INFORMELE SEKTOR

5.6 Verwys na die infografika hieronder oor die informele sektor.

Richardsbaai – informele handelaar langs die hoofstraat

AANTAL INFORMELE HANDELAARS IN DIE RICHARDSBAAI-SENTRALE SAKEGEBIED (SSK) VIR 2024

MAAND	AANTAL INFORMELE HANDELAARS
Januarie	35
Februarie	22
Maart	38
April	24
Mei	22
Junie	42
Julie	35
Augustus	29
September	46
Oktober	49
November	58
Desember	60

[Aangepas uit https://www.researchgate.net/figure/Busiest-Trading-Months-for-Informal-Traders]

GEE DIE INFORMELE SEKTOR 'N BLAASKANS

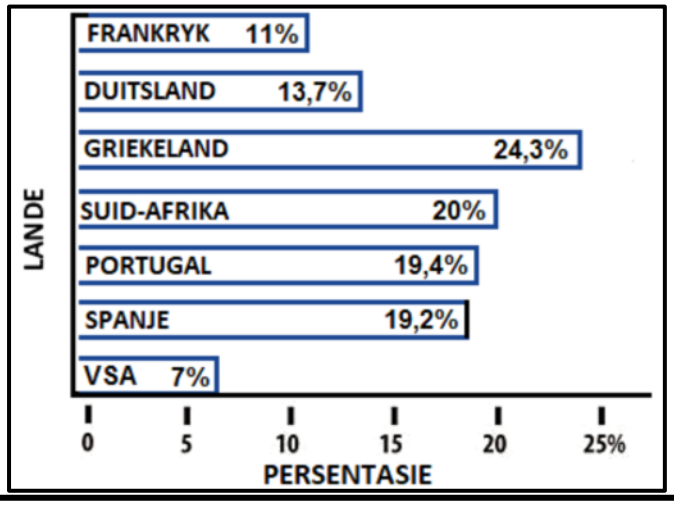
Informele handelaars is deel van die informele sektor. Almal in die dorp het gewoond geraak aan die teenwoordigheid van informele handelaars langs die hoofstraat in Richardsbaai. Die meeste van hierdie informele handelaars is vroue sonder enige ander inkomste behalwe om hulle goedere langs die straat te verkoop.

Tydens die Desembervakansie, wat normaalweg die piekseisoen vir informele handelaars is, het die munisipaliteit egter die handelaars elkeen R300 beboet omdat hulle goedere sonder 'n permit verkoop het. Aangesien dit die enigste inkomste vir sommige van die informele handelaars is, sal hulle inkomste nou 'n hewige terugslag kry (verminder). Om vrugte/groente/gekookte kos slegs twee keer 'n week te verkoop, sal nie hulle maandelikse rekeninge dek nie en sommige van hulle staan voor moeilike tye.

[Aangepas uit https://www.citizen.co.za/zululand-observer/opinion-give-vendors-a-break]

5.6.1	Wat is die informele sektor?	(1x2)	(2)
5.6.2	Waarom word die informele handelaar op die foto langs die hoofstraat gevind?	(1x1)	(1)
5.6.3	Noem TWEE uitdagings wat hierdie informele handelaar moontlik sal ervaar met die tipe goedere wat verkoop word.	(2x1)	(2)
5.6.4	Verwys na die tabel. Verklaar waarom daar Desembermaand so 'n groot aantal informele handelaars is.	(1x2)	(2)
5.6.5	Hoe sal die munisipaliteit van Richards Bay voordeel trek by die uitreiking van permitte aan informele handelaars?	(2x2)	(4)
5.6.6	Wat kan die munisipaliteit van Richards Bay aan die informele handelaars verskaf met die geld wat deur die uitreiking van permitte ingesamel is?	(2x2)	(4)

5.7. Verwys na die uittreksel en grafiek oor die informele sektor hieronder.

Die oorgrote meerderheid van informelesektor-ondernemers (73%) verdien ver onder die inkomstebelasting (persoonlike belasting betaalbaar aan die regering) se drempelwaarde van R79 000 per jaar, wat deur die Suid-Afrikaanse Inkomstediens (SAID/'SARS') bepaal word.

Boonop betaal baie informelesektor-werkers, veral diegene in kleinhandel, BTW (belasting betaal vir goedere aangekoop). Anders as hulle eweknieë in die formele sektor kan hulle egter nie hierdie bedrae van die belastingowerhede terugeis nie.

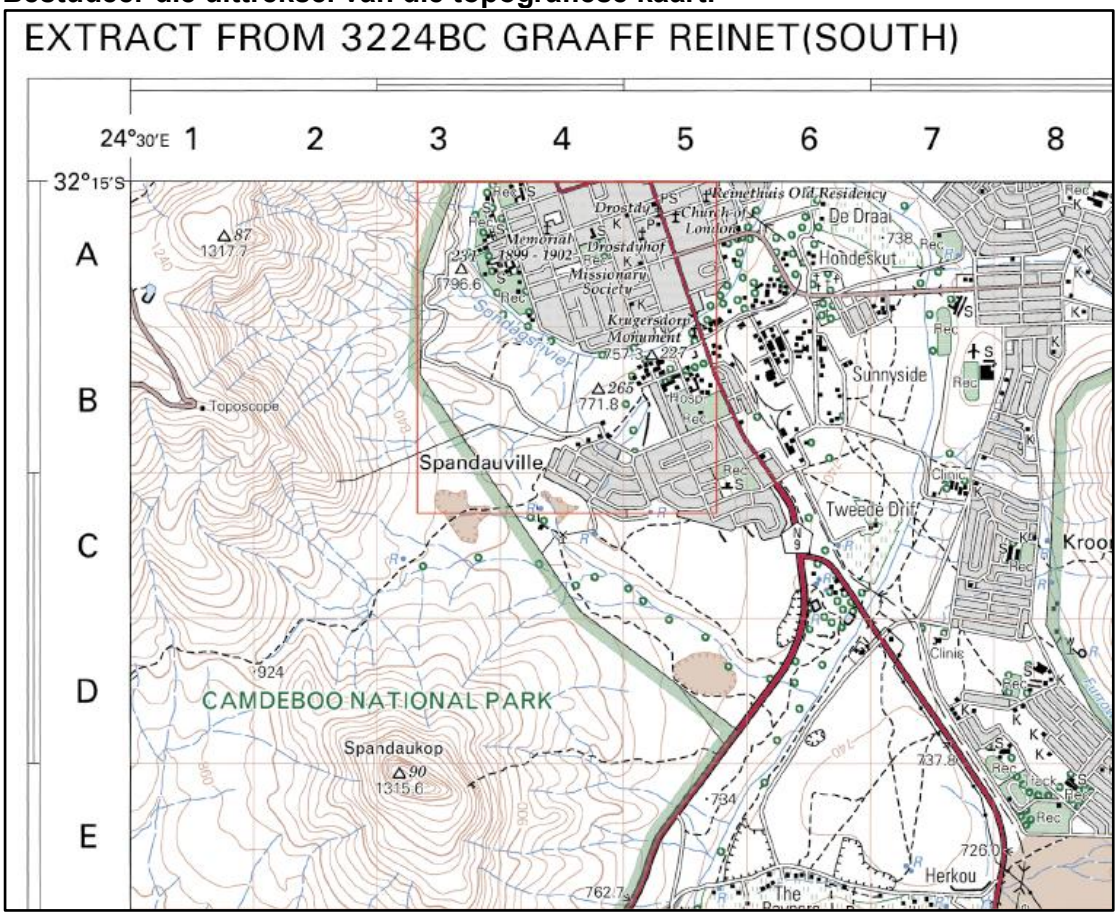
Permitte laat mense toe om wettig handel te dryf. Die wettige vereiste wat informele handelaars aanmoedig om permitte te kry, kry egter teenstand (wil dit nie hê nie).

Dit is die moeite werd om die informele sektor te ondersteun, want dit vorm 'n groot deel van die arbeidsmag. Verder, alhoewel die inkomste in die informele sektor dikwels baie laag is, is hierdie tipe indiensneming veral belangrik om huishoudings bo die broodlyn te hou.

[Aangepas uit *The Conversation*, Rhodes University, Mike Rogan/Caroline Skinner]

5.7.1	**Volgens die grafiek,** watter persentasie van Suid-Afrika se bevolking word as die informele sektor geklassifiseer?	(1x1)	(1)
5.7.2	**Gee** ekonomiese redes wat gelei het tot so 'n groot informele sektor in Suid-Afrika.	(1x2)	(2)
5.7.3	**Verduidelik** die ekonomiese belangrikheid van die informele sektor.	(2x2)	(4)
5.7.4	In 'n paragraaf van ongeveer AGT reëls, **stel strategieë voor** wat geïmplementeer kan word **om die informele sektor** te verbeter.	(4x2)	(8)

5.8 Bestudeer die uittreksel van die topografiese kaart.

5.8.1 Definieer die term Geografiese Inligtingstelsels (1x1 (1)

5.8.2 Onderskei tussen ruimtelike data en attribuutdata. (2x2 (4)

5.8.3 Klassifiseer die volgende kenmerke van die kaart as punt, lyn of poligoon.

a. Spandaukop trigonometriese baken 30 by blok D3.
b. Camdeboo nasionale park blok D2.
c. Sondags rivier blok B3 (3x1 (3)

5.8.4 Verskaf een attribuutdata van die volgende

a. Toposkoopblok B1
b. Graaf Reinet-dorp (2x1 (2)

5.8.5 Is die topografiese kaart 'n voorbeeld van raster- of vektordata? Gee 'n rede vir jou antwoord. (2x2 (4)

5.8.6 Noem vier datalae in blok B8. (4x1 (4)

5.8.7 Verduidelik hoe data-lae 'n stadsbeplanner sal help om te besluit waar om 'n nuwe laekoste-behuisingsontwikkeling naby Spandauville (B3) te bou. Noem twee lae wat jy sou gebruik. (2x2 (4)